

**BIJLAGE 1 BIJ HET EINDRAPPORT VAN DE
PROJECTORGANISATIE KUNSTVAKONDERWIJS
SECTOR PROFIELEN BEROEPSPROFIELEN EN
STARTKWALIFICATIES
1G DOCENT KUNSTVAKKEN**

**PROFIEL DOCENTEN
IN DE KUNSTVAKKEN BEROEPSPROFIELEN EN
STARTKWALIFICATIES MUZIEK
BEELDENE KUNST EN VORMGEVING
DANS THEATER/DRAMA AUDIOVISUEEL
DRS JAN DEERING DR FOLKERT HAANSTRA E.A.
PROJECT KUNSTVAKONDERWIJS**

Boekmanstichting · Bibliotheek
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel. 3243739

1998-1999

Colofon

Het rapport 'Profiel docenten in de kunstvakken' is in opdracht van de Projectorganisatie Kunstvakonderwijs onder leiding van drs Jan Deering en dr Folkert Haanstra tot stand gekomen in de periode september 1998-februari 1999.

Het rapport heeft een zelfstandige functie maar vormt met de rapporten over muziek, dans, theater/drama, beeldende kunst, vormgeving en av-media tevens de basis voor het eindrapport van het project kunstvakonderwijs.

Inhoudsopgave

1 Uitgangspunten en verantwoording m.b.t. beroepsprofielen en startkwalificaties van docenten in de kunstvakken,6

2 Ontwikkelingen bij de docerende beroepen,7

2.1 ARBEIDSMARKT,8

2.2 HUIDIGE DOCENTENOPLEIDINGEN,9

2.3 HET DOCENTSCAP IN DE BINNEN- EN BUITENSCHOOLSE KUNSTEDUCATIE,11

2.4 ALGEMENE ONDERWIJSKUNDIGE VERANDERINGEN IN HET ONDERWIJS,12

2.5 ONTWIKKELINGEN DOOR MAATSCHAPPELIJKE VERANDERINGEN,20

2.6 VAKINHOUDELIJKE ONTWIKKELINGEN,22

2.7 ONTWIKKELINGEN IN DE BUITENSCHOOLSE KUNSTEDUCATIE,23

3 Verantwoording,24

3.1 VERANTWOORDING BEROEPSPROFIELEN DOCENTEN,24

3.2 VERANTWOORDING STARTKWALIFICATIES DOCENTEN,26

4 Algemene startkwalificaties van een docent in een kunstvak,27

5 Beroepsprofiel en startkwalificaties van de docent schoolmuziek,28

5.1 DEFINITIE,28

5.2 ACTIVITEITEN,30

5.3 ARTISTIEKE DIMENSIE,30

5.4 THEORETISCHE DIMENSIE,30

5.5 VAKTECHNISCHE EN ONDERWIJSKUNDIGE/DIDACTISCHE/(PED)AGOGISCHE DIMENSIE,31

5.6 MAATSCHAPPELIJKE DIMENSIE,32

5.7 ATTITUDE,32

5.8 STARTKWALIFICATIES DOCENT SCHOOLMUZIEK,32

5.8.1 Professioneel artistieke kennis, vaardigheden en houdingen,32

5.8.2 Vakinhoudelijke en vakdidactische kennis, vaardigheden en houding (en vakoverstijging/vakkenintegratie),33

5.8.3 Algemene (ped)agogische, didactische en onderwijskundige kennis, vaardigheden en houdingen,35

5.8.4 Vernieuwingsgerichte kennis, vaardigheden en houdingen/doorgroeicompentie,37

5.9 ONTWIKKELINGEN DOCENT SCHOOLMUZIEK,37

6 Beroepsprofiel en startkwalificaties van de docent beeldende kunst en vormgeving,39

6.1 DEFINITIE,39

- 6.2 ACTIVITEITEN,39
- 6.3 ARTISTIEKE DIMENSIE,40
- 6.4 THEORETISCHE DIMENSIE,41
- 6.5 VAKTECHNISCHE EN ONDERWIJSKUNDIGE/DIDACTISCHE/(PED)AGOGISCHE DIMENSIE,41
- 6.6 MAATSCHAPPELIJKE DIMENSIE,42
- 6.7 ATTITUDE,42
- 6.8 STARTKWALIFICATIES VAN DE DOCENT BEELDDE KUNST EN VORMGEVING,43
  - 6.8.1 *Professioneel artistieke kennis, vaardigheden en houdingen*,43
  - 6.8.2 *Vakinhoudelijke en vakdidactische kennis, vaardigheden en houding (en vakoverstijging/vakkenintegratie)*,44
  - 6.8.3 *Algemene (ped)agogische, didactische en onderwijskundige kennis, vaardigheden en houdingen*,45
  - 6.8.4 *Vernieuwingsgerichte kennis, vaardigheden en houdingen/doorgroeicompetentie*,47
- 6.9 ONTWIKKELINGEN DOCENT BEELDDE KUNST EN VORMGEVING,48
- 7 Beroepsprofiel en startkwalificaties van de docent dans,50**
  - 7.1 DEFINITIE,50
  - 7.2 ACTIVITEITEN,51
  - 7.3 ARTISTIEKE DIMENSIE,51
  - 7.4 THEORETISCHE DIMENSIE,52
  - 7.5 VAKTECHNISCHE EN ONDERWIJSKUNDIGE/DIDACTISCHE/(PED)AGOGISCHE DIMENSIE,52
  - 7.6 MAATSCHAPPELIJKE DIMENSIE,53
  - 7.7 ATTITUDE,54
  - 7.8 STARTKWALIFICATIES VAN DE DOCENT DANS,55
    - 7.8.1 *Professioneel artistieke kennis, vaardigheden en houdingen*,55
    - 7.8.2 *Vakinhoudelijke en vakdidactische kennis, vaardigheden en houdingen (en vakoverstijging/vakkenintegratie)*,56
    - 7.8.3 *Algemene (ped)agogische, didactische en onderwijskundige kennis, vaardigheden en houdingen*,57
    - 7.8.4 *Vernieuwingsgerichte kennis, vaardigheden en houdingen/doorgroeicompetentie*,59
  - 7.9 ONTWIKKELINGEN DOCENT DANS,60
- 8 Beroepsprofiel en startkwalificaties van de docent drama/theaterdocent,62**
  - 8.1 DEFINITIE,62
  - 8.2 ACTIVITEITEN,63

- 8.3 ARTISTIEKE DIMENSIE,63
- 8.4 THEORETISCHE DIMENSIE,64
- 8.5 VAKTECHNISCHE EN ONDERWIJSKUNDIGE/DIDACTISCHE/(PED)AGOGISCHE DIMENSIE,64
- 8.6 MAATSCHAPPELIJKE DIMENSIE,65
- 8.7 ATTITUDE,66
- 8.8 STARTKWALIFICATIES DOCENT DRAMA/THEATERDOCENT,67
  - 8.8.1 *Professioneel artistieke kennis, vaardigheden en houdingen,67*
  - 8.8.2 *Vakinhoudelijke en vakdidactische kennis, vaardigheden en houdingen (en vakoverstijging/vakkenintegratie),68*
  - 8.8.3 *Algemene (ped)agogische, didactische en onderwijskundige kennis, vaardigheden en houdingen,69*
  - 8.8.4 *Vernieuwingsgerichte kennis, vaardigheden en houdingen/doorgroeicompetentie,71*
- 8.9 ONTWIKKELINGEN DOCENT DRAMA/THEATERDOCENT,72
- 9 Beroepsprofiel en startkwalificaties van de docent audiovisuele vormgeving,73
  - 9.1 DEFINITIE,73
  - 9.2 ACTIVITEITEN,75
  - 9.3 ARTISTIEKE DIMENSIE,75
  - 9.4 VAKTECHNISCHE EN ONDERWIJSKUNDIGE/DIDACTISCHE/(PED)AGOGISCHE DIMENSIE,76
  - 9.5 THEORETISCHE DIMENSIE,77
  - 9.6 MAATSCHAPPELIJKE DIMENSIE,77
  - 9.7 ATTITUDE,78
  - 9.8 STARTKWALIFICATIES VAN DE DOCENT AUDIOVISUELE VORMGEVING,78
    - 9.8.1 *Professioneel artistieke kennis, vaardigheden en houdingen,78*
    - 9.8.2 *Vakinhoudelijke en vakdidactische kennis, vaardigheden en houdingen, vakoverstijging/vakkenintegratie,79*
    - 9.8.3 *Algemene (ped)agogische, didactische en onderwijskundige kennis, vaardigheden en houdingen,80*
    - 9.8.4 *Vernieuwingsgerichte kennis, vaardigheden en houdingen/doorgroeicompetentie,82*
  - 9.9 ONTWIKKELINGEN DOCENT AUDIOVISUELE VORMGEVING,83

1 Uitgangspunten en verantwoording m.b.t. beroepsprofielen en startkwalificaties van docenten in de kunstvakken

Om tot de definiëring van de beroepen en de beschrijving van de beroepsprofielen en startkwalificaties te komen dient een aantal uitgangspunten vastgesteld te worden. Dit is van wezenlijk belang voor de te ontwikkelen kwalificatiestructuur en voor de positionering van de docentenopleidingen in de kunstvakken binnen het kunstvakonderwijs en in het stelsel van de lerarenopleidingen.

1. Het hoofdberoep van een docent in een kunstvak is het verzorgen van onderwijs in het betreffende kunstvak binnen de verschillende sectoren/fasen van het onderwijs, dan wel het geven van lessen, cursussen of het opzetten en begeleiden van projecten binnen de buitenschoolse kunsteducatie of de amateuristische kunstbeoefening.
2. In bijgaande profielen en startkwalificaties wordt de docent beschreven die volledig bevoegd is voor het binnenschoolse gebied, maar tevens de bevoegdheid heeft in de buitenschoolse kunsteducatie en de sector van de amateuristische kunstbeoefening te werken.
3. Docenten voor de binnenschoolse kunsteducatie worden uitsluitend opgeleid (aan docentenopleidingen) binnen het kunstvakonderwijs. Aan het getuigschift van deze opleidingen is de volledige eerstegraadsonderwijsbevoegdheid verbonden. Deze eerstegraadsbevoegdheid is een volledige bevoegdheid omdat hiermee ook de bevoegdheid wordt verleend voor het tweedegraadsgebied en het primair onderwijs. Daarom wordt gesproken van een ongegradeerde opleiding. In dit verband worden geen eerste -en tweedegraads opleidingen meer onderscheiden. Er worden slechts docenten(opleidingen) in de kunstvakken aangeduid.
4. Afgestudeerden van deze docentenopleidingen zijn ook bevoegd voor de buitenschoolse kunsteducatie. Benoembaarheidseisen bepalen dan of genoten opleiding, opgedane praktijkervaring en bekwaamheid voldoende zijn om in een bepaald beroep werkzaam te zijn. (Niet voor alle werkzaamheden in de sector van de kunsteducatie gelden benoembaarheidseisen. Deze zijn vooral van toepassing binnen de gesubsidieerde centra voor kunsteducatie waar de erkenningsregeling geldt).
5. Binnen het muziekonderwijs aan amateurs kennen we de docent muziek instrumentaal/vocaal, de docerend musicus. Het profiel van deze docent en de startkwalificaties zijn beschreven binnen de sector muziek. De docent muziek instrumentaal/vocaal heeft geen bevoegdheid voor de binnenschoolse kunsteducatie. Dat is voorbehouden aan de docent schoolmuziek. De werkzaamheden van de docent

muziek instrumentaal/vocaal spelen zich vooral binnen een eigen privé-praktijk of binnen een muziekschool.

6. Doceren in een kunstvak, dan wel kunstactiviteiten verrichten in de buitenschoolse kunsteducatie is niet voorbehouden aan docenten met een volledige onderwijsbevoegdheid. Veel functies, werkzaamheden binnen de kunsteducatie en de amateuristische kunstbeoefening zijn voorbehouden aan docenten/kunstenaars die anderszins een kunstopleiding gevolgd hebben. Vaak gaat het hierbij om een vakspecialistische inbreng. De docent afkomstig van een docentenopleiding is veeleer de generalist met een vakspecialisatie.

7. Algemeen wordt het principe erkend dat de docent in een kunstvak zowel voor de binnenschoolse als voor de buitenschoolse kunsteducatie (inclusief de amateuristische kunstbeoefening) moet zijn gekwalificeerd. Hierop worden profielen en startkwalificaties gebaseerd. Hierbij wordt aangetekend dat een opleidingstijd van vier jaar onvoldoende is om op een adequate wijze voldoende artistieke bekwaamheid en een startbekwaamheid voor het docentschap in een kunstvak in alle onderwijssectoren, inclusief CKV 1 en 2, 3 te verwerven. De CKV-vakken vereisen immers kennis van alle kunstdisciplines en cultuurtheoretische kennis. Daarnaast behoren werkzaamheden in de buitenschoolse kunsteducatie en in de amateurkunst onlosmakelijk tot het profiel van de docent in een kunstvak. In den brede wordt de wenselijkheid onderkend van een bekwaamheid die tot een brede inzetbaarheid leidt.

2 Ontwikkelingen bij de docerende beroepen

Belangrijke ontwikkelingen ten aanzien van de binnen- en buitenschoolse kunsteducatie die gevolgen hebben voor de docentenopleidingen zijn:

- Sturing door herziene kerndoelen en examenprogramma's en invoering van nieuwe kunstvakken (CKV 1 en CKV 2, 3);
- Onderwijskundige veranderingen in het voortgezet onderwijs: zelfverantwoordelijk leren en nadruk op algemene vakoverstijgende vaardigheden;
- Grotere nadruk op theorie en reflectie in de kunstvakken;
- Een tendens tot samenwerking tussen -en in sommige opzichten integratie van- de kunstvakken;
- Invloed van maatschappelijke ontwikkelingen: zoals in het gehele onderwijs een toenemende noodzaak van intercultureel onderwijs en verdere toepassing van ICT;
- Ontwikkelingen in de kunsten zelf en in de jeugdcultuur;
- Een grotere wisselwerking tussen binnen en buitenschoolse kunsteducatie;

– Grotere nadruk op cultureel ondernemerschap en bredere inzet van docenten in de buitenschoolse kunsteducatie.

Hieronder worden de genoemde ontwikkelingen kort beschreven, voorafgegaan door gegevens over de arbeidsmarkt voor docenten en over de huidige docentenopleidingen.

2.1 ARBEIDSMARKT

Het docentschap in een van de kunstvakken vormt een belangrijk onderdeel van de arbeidsmarkt van kunstenaars. Daarbij kan onderscheid worden gemaakt tussen het docentschap in de binnenschoolse kunsteducatie (basisonderwijs, voortgezet onderwijs, BVE sector en HBO) en het docentschap in de buitenschoolse kunsteducatie.

In het basisonderwijs worden de kunstvakken gegeven door de groepsleerkrachten. Daarnaast is op meer dan een derde van de 7400 basisscholen een vakdocent voor een kunstvak werkzaam. Het gaat daarbij vooral om handvaardigheid en in mindere mate om muziek. Vakdocenten voor tekenen, drama of dans komen weinig voor. Volgens gegevens van het Ministerie van OCenW waren in 1997 5302 docenten werkzaam in de kunstvakken in het voortgezet onderwijs. Door de invoering van de basisvorming zijn de mogelijkheden voor docenten dans en drama toegenomen. De invoering van de tweede fase zal uitbreiding van de werkgelegenheid betekenen voor docenten in de kunstvakken.

In de buitenschoolse kunsteducatie kunnen verschillende deelgebieden worden onderscheiden, namelijk de instellingen voor kunstzinnige vorming (muziekscholen, creativiteitscentra en gecombineerde instellingen), het vormings- en ontwikkelingswerk, de particuliere markt en de amateurkunst.

In 1995 bedroeg in de 250 instellingen voor kunstzinnige vorming het totale aantal mensjaren onderwijzend personeel 3003. De steunfunctie kunstzinnige vorming (vooral ondersteuning van het onderwijs) bedroeg 128 mensjaren personeel. In totaal betreft het onderwijzend personeel ruim 8000 personen. Het aantal inschrijvingen bij muziekscholen en creativiteitscentra bedroeg 380.000 (waarvan 67% in de sector muziek). Dat betekent dat 2 tot 3% van de bevolking van 6 jaar en ouder jaarlijks van een dergelijke instelling gebruik maakt. Uit gegevens van het SCP blijkt dat ca. 11% van de bevolking lessen volgt in de buitenschoolse kunsteducatie. Naast elke

leerling/cursist van een muziekschool of creativiteitscentrum zijn er dus nog bijna drie die elders lessen volgen.

Het vormings- en ontwikkelingswerk betreft activiteiten op volkshogescholen en vormingscentra, plaatselijk vormings- en ontwikkelingswerk en sociaal-cultureel werk. Met name het aanbod van het sociaal-cultureel werk is zeer omvangrijk. Deels gaat het om kunstenaars die als freelancers een cursus of activiteit begeleiden. Het aandeel van de particuliere, commerciële sector van de buitenschoolse kunsteducatie ten opzichte van de gesubsidieerde instellingen voor kunstzinnige vorming en het sociaal-cultureel werk laat zich moeilijk kwantificeren. Met name in de muzieksector bestaat een omvangrijk particulier lescircuit. Een zeer ruwe schatting is dat 7000 docenten muzieklessen geven in het particuliere buitenschoolse circuit. Particuliere docenten opereren overigens niet altijd individueel. In veel plaatsen zijn ook particuliere muziekscholen. In particuliere dans-/balletscholen zijn ongeveer 1100-1200 docenten werkzaam. Van de beeldend kunstenaars geeft 38% naast de directe uitoefening van het beroep lessen c.q. trainingen of advieswerk. Docenten drama zijn buiten de instellingen voor kunstzinnige vorming vooral werkzaam in jeugdtheaterscholen en in het amateurtheater.

Van de Nederlandse bevolking was in 1991 13% lid van een vereniging, club, gezelschap of organisatie voor amateurkunst. Er bestaan ongeveer 23.000 organisaties met ruim 1.000.000 mensen die in verenigingsverband actief zijn. Van oudsher heeft de amateurkunst een eigen scholingscircuit. Met name de korenwereld, de drum-en showbandsector, het amateurtheater en de audiovisuele sector hebben eigen opleidings- en (na)scholingsvoorzieningen. Instellingen voor kunstzinnige vorming voorzien maar in beperkte mate in de scholingsbehoefte van de amateurs. Daarnaast verzorgen eigen leden en professionele kunstenaars op freelance basis de scholing van georganiseerde amateurs. Het 'middenkader' (dirigenten, regisseurs, e.d.) wordt deels opgeleid in het kunstvakonderwijs.

2.2 HUIDIGE DOCENTENOPLEIDINGEN

De structuur van de lerarenopleidingen in de kunstvakken verschilt per sector. De lerarenopleidingen in de sector beeldende kunst zijn er op het eerste- en het tweedegraads niveau. Het eerstegraads niveau wordt binnen het kunstvakonderwijs verzorgd en het tweedegraads niveau door voormalige NLO's. Het tweedegraads

niveau geeft bevoegdheid in de basisvorming en de bovenbouw VMBO en de BVE sector. Het eerstegraads niveau geeft bevoegdheid voor het volledige voortgezet onderwijs en via aparte regelingen ook voor het primair onderwijs, de BVE sector, het hoger onderwijs en de buitenschoolse kunsteducatie. De huidige bevoegdheden betreffen de vakken handenarbeid, tekenen en textiele werkvormen. Een afzonderlijke docentenopleiding audiovisuele vormgeving voor de binnenschoolse kunsteducatie ontbreekt. De docentenopleiding audiovisuele vormgeving bij de Nederlandse Film- en Televisie Academie (AHK), die benoembaarheid voor de buitenschoolse kunsteducatie opleverde, is in afbouw, omdat erkenning voor het binnenschoolse gebied door het ministerie is afgewezen.

Afhankelijk van het vakgebied kan in de sector beeldend een benoembaarheidsverklaring voor instellingen voor kunstzinnige vorming worden verkregen met eerstegraads opleidingen en met een kunstvakopleiding beeldende kunst en vormgeving aangevuld met een didactische bijscholing beeldend.

Het theateronderwijs kent de opleidingen docent dans, docent drama en docent mime. De opleidingen zijn ongegradeerd. Docenten drama worden zowel binnen het kunstvakonderwijs opgeleid als binnen de opleidingen Expressie door Woord en Gebaar in het Hoger Pedagogisch Onderwijs.

De opleidingen docent dans, drama, mime zijn ongedeeld, dat wil zeggen ze leiden tot benoembaarheid voor het betreffende vakgebied in de binnenschoolse en de buitenschoolse kunsteducatie.

In de sector muziek bestaan voor het binnenschoolse gebied de diploma's Schoolmuziek en Theorie der muziek (eerstegraads) én de opleidingen Algemene Muzikale vorming (tweedegraads). De opleidingen worden binnen het kunstvakonderwijs verzorgd. Voor de instellingen voor kunstzinnige vorming kan een docent instrumentaal/vocaal bevoegd zijn op grond van verschillende soorten diploma's. Het betreft onder meer het diploma docerend musicus en het diploma uitvoerend musicus met aantekening onderwijsbevoegdheid. In verband met de start tweede fase muziek wordt dat laatste afgebouwd.

2.3 HET DOCENTSCHAP IN DE BINNEN- EN BUITENSCHOOLSE KUNSTEDUCATIE

Verschillen tussen de werkterreinen

Het binnenschoolse onderwijs in een kunstvak vindt meestal plaats in de context van een bredere opleiding, waarin ook algemene onderwijsdoelen worden nagestreefd. Er zijn duidelijke institutionele randvoorwaarden en voor de kunstvakken zijn bepaalde kerndoelen en/of examenprogramma's vastgelegd. Kenmerkend is verder dat de leerlingen en studenten de lessen niet 'vrijwillig' ondergaan maar in meer of mindere mate als verplicht onderdeel van het totale lesprogramma.

Kenmerkend voor de buitenschoolse kunsteducatie en amateurkunst is dat de deelnemers zich uit eigen interesse hebben aangemeld. Uiteraard ligt dit genuanceerder voor kinderen van wie de ouders over deelname aan lessen hebben beslist. Het onderwijs in de buitenschoolse kunsteducatie vindt doorgaans plaats binnen minder duidelijke institutionele structuren en minder algemeen vastgelegde doelen dan in de binnenschoolse sector. Dat geldt zeker voor het particuliere initiatief. Naast de verschillen tussen het binnen- en buitenschoolse docentschap zijn er ook veel overeenkomsten en is er sprake van een grotere wisselwerking tussen beide werkterreinen. Bij de beschrijving van de ontwikkelingen wordt daar nader op ingegaan.

Verschillen tussen kunstsectoren

Muziek en de beeldende vakken hebben traditioneel een vaste plaats in het reguliere onderwijs. De docentenopleidingen zijn om die reden vooral gericht op de binnenschoolse educatie. Bij dans en drama waren (en zijn) de docentenopleidingen minder gericht op het reguliere onderwijs, omdat de vakken dans en drama in het onderwijs een zeer beperkte plaats hadden. Dat is in principe veranderd met de invoering van de basisvorming en de tweede fase, maar in de praktijk is de buitenschoolse kunsteducatie en de amateurkunst nog het belangrijkste werkterrein. In de sectoren dans en drama komt vaker een dubbele docentberoepspraktijk voor, in de zin van het lesgeven in zowel de binnen- als de buitenschoolse kunsteducatie.

Degenen die momenteel werkzaam zijn in de buitenschoolse kunsteducatie/amateurkunst hebben deels een docentenopleiding gevolgd, die ook bevoegdheid geeft voor het reguliere onderwijs. Bij dans en drama betreft dat de grote meerderheid, maar met name bij beeldende kunst en vormgeving en muziek zijn er ook andere opleidingswegen. Bij beeldende kunst en vormgeving kan men, zoals

hiervoor aangegeven, na een kunstvakopleiding te hebben gevolgd een didactische bijscholing volgen. Bij muziek was de opleiding voor docerend musicus primair op de buitenschoolse educatie gericht of konden degenen die uitvoerend musicus waren opgeleid een aantekening onderwijsbevoegdheid halen.

Een deel van de docenten in de buitenschoolse kunsteducatie is derhalve niet bevoegd noch bekwaam voor de binnenschoolse sector en heeft ook niet de wens om in de binnenschoolse kunsteducatie werkzaam te zijn. Bij beeldende kunst en vormgeving (inclusief audiovisueel) en muziek gaat het vaak om een gemengde beroepspraktijk van kunstenaar-docenten. Bij dans gaat het ook om een tweede beroepspraktijk na de kunstenaarspraktijk, namelijk voor de dansers die niet meer zelf kunnen optreden na een bepaalde leeftijd.

Ontwikkelingen in de binnenschoolse kunsteducatie

Globaal kunnen ten aanzien van de binnenschoolse kunsteducatie drie soorten ontwikkelingen worden onderscheiden: (1) algemene onderwijskundige veranderingen in het onderwijs, (2) maatschappelijke ontwikkelingen en (3) vakinhoudelijke ontwikkelingen, vaak gerelateerd aan de kunstdiscipline.

2.4 ALGEMENE ONDERWIJSKUNDIGE VERANDERINGEN IN HET ONDERWIJS

Basisonderwijs

In de Wet op het Basisonderwijs, die in 1985 werd ingevoerd, werden de vakken tekenen en handvaardigheid, muziek, spel/bevordering van het taalgebruik (drama) en beweging (dans) aangeduid als expressievakken. In de herziene kerndoelen voor het basisonderwijs worden deze vakken bijeengebracht onder de term 'kunstzinnige oriëntatie'.

In het basisonderwijs wordt gemiddeld in een groep in een normale lesweek van 25 klokuren drie klokuren besteed aan kunstvakken. Dat komt neer op 12% van lesuren per week. Er treden hierbij grote verschillen op tussen de scholen. De meeste tijd wordt besteed aan de beeldende vakken tekenen en handenarbeid/textiele werkvormen (gemiddeld 60% van de tijd voor kunstzinnige oriëntatie) en vervolgens aan muziek (24%) en dan aan drama (9%), dans (6%) en audiovisuele vorming (4%) (Van Hoorn, Haanstra en De Groot, 1998). Het niveau van het onderwijs in de kunstvakken in het basisonderwijs is vaak bekritiseerd, met name het niveau van het muziekonderwijs. Dit heeft geleid tot de roep om weer meer vakleerkrachten in het basisonderwijs toe te laten, of om meer steun van consulenten in te zetten. Ook

wordt gepleit voor grotere aandacht voor de kunstvakken op de PABO en voor de mogelijkheid om leerkrachten basisonderwijs een aanvullende scholing voor een kunstvak te laten volgen onder verantwoordelijkheid van het kunstvakonderwijs. Hoewel bij de kunstzinnige oriëntatie het productieve (het zelf maken, zingen, spelen etc.) voorop staat, neemt het receptieve deel toe. De meest voorkomende activiteiten buiten scholen zijn museumbezoek en bezoek aan een toneelvoorstelling. Ongeveer driekwart van de basisscholen maakt voor het receptieve aanbod gebruik van de bemiddeling van de steunfunctie kunstzinnige vorming.

Een specifieke ontwikkeling betreft het van 1994 tot en met 1998 gehouden experiment met zes zogeheten 'kunstmagneetscholen' in Amsterdam. De doelen van deze multi-etnische scholen die extra activiteiten op het gebied van de kunstvakken ondernemen zijn naast het verbeteren van de prestaties in de kunstvakken zelf, het verbeteren van de sociale vaardigheden van de kinderen en het vergroten van de betrokkenheid van de ouders. Vergelijkbare doelen worden gehanteerd bij de inzet van kunstvakken bij de 'verlengde schooldag'.

Voortgezet onderwijs

De huidige ontwikkelingen in de kunstvakken in het voortgezet onderwijs vinden vooral plaats binnen de wettelijk geregelde algemene vernieuwingen. Dat betreft de basisvorming, het leerwegenstelsel in vbo en mavo (het vmbo) en de tweede fase van havo en vwo.

In 1993 werd de basisvorming ingevoerd: een pakket van 15 verplichte vakken voor alle 12- tot 15-jarigen. De basisvorming wordt inhoudelijk gekenmerkt door de zogeheten TVS-formule: Toepassing, Vaardigheden, Samenhang. De vakken moeten onderlinge samenhang vertonen naar inhoud en structuur, leerlingen moeten theoretische kennis kunnen toepassen en bepaalde vaardigheden leren gericht op maatschappelijke vorming en persoonlijke ontwikkeling.

Scholen zijn verplicht om in de basisvorming twee kunstvakken aan te bieden. Ze kunnen kiezen uit muziek, drama, dans en een van de beeldende vakken (tekenen, handenarbeid, textiele werkvormen, audiovisuele vormgeving). De school mag niet alleen dans en drama aanbieden of alleen vakken die tot de beeldende vorming behoren. Hoewel met name het aantal scholen dat drama aanbiedt stijgt, kan men nog niet spreken van een echte doorbraak van de vakken dans en drama. De rechtspositie van zittende docenten, ontbrekende faciliteiten en onbekendheid met dans en drama zijn belangrijke redenen.

De herziening van de kerndoelen van de basisvorming heeft bij de kunstvakken niet meer zoveel discussie veroorzaakt als bij het vaststellen van de oorspronkelijke kerndoelen: een zekere consensus hierover is bereikt. De grotere plaats voor reflectie en beschouwing in de kerndoelen wordt in de lespraktijk nog maar beperkt gerealiseerd. Met name de positie van de kunstvakken in het vbo en mavo is in dit opzicht niet makkelijk.

Het leerwegenstelsel en de tweede fase in havo/vwo verkeren in de ontwikkelfase. Het doel van het leerwegenstelsel is een betere aansluiting op het vervolgonderwijs: vbo en mavo zullen nadrukkelijker worden ingericht als voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo) en afgestemd worden op de opleidingsstructuur van de Wet educatie en beroepsonderwijs. Per sector (techniek, zorg en welzijn, economie en landbouw) worden zogeheten leerwegen onderscheiden. In navolging van het vak CKV 1 in havo/vwo (zie verder) wordt ook in het vbo/mavo geëxperimenteerd met een nieuw vak culturele en kunstzinnige vorming, dat wil zeggen een algemeen verplicht vak dat gericht is op de cultuurdeelname.

In de zogeheten 'theoretische' en 'gemengde' leerweg kunnen leerlingen in een van de kunstvakken eindexamen doen. De kerndoelen van de eindexamenprogramma's sluiten aan bij de kerndoelen van de basisvorming. Leerlingen die de beroepsgerichte leerweg gaan volgen (naar verwachting de grote meerderheid van de huidige vbo leerlingen) hebben geen examenmogelijkheid in een algemeen kunstvak. Voor verschillende vervolgstudies en beroepsvelden zijn kunstvakken doorstroomrelevant. Een goede afstemming tussen beroepsgerichte vakken en 'algemene' kunstvakken ontbreekt.

In plaats van de huidige vrije pakketkeuze moeten leerlingen na de derde klas havo en vwo kiezen uit vier 'profielen': cultuur en maatschappij, economie en maatschappij, natuur en gezondheid of natuur en techniek. In een algemeen verplicht deel worden drie nieuwe vakken ingevoerd, waaronder 'Culturele en kunstzinnige vorming 1' (CKV 1). Het 'alfa-profiel' Cultuur en maatschappij heeft als een van de kernvakken Culturele en Kunstzinnige Vorming 2,3.

De algemene doelstelling van Culturele en Kunstzinnige Vorming 1 (CKV 1) is dat de leerling een gemotiveerde keuze leert maken uit activiteiten op het gebied van kunst en cultuur, op grond van ervaring met deelname aan culturele activiteiten, kennis van kunst en cultuur, praktische activiteiten op het gebied van een of meer

kunstdisciplines en de reflectie daarop. Eén van de eindtermen luidt dat de leerlingen minstens 6 (havo) of 10 (vwo) verschillende voorstellingen, tentoonstellingen en/of collecties voor beeldende kunst en/of vormgeving bezoeken of literatuur lezen. Succesvolle uitvoering van CKV 1 is sterk afhankelijk van overleg tussen vaksecties en samenwerkingsrelaties met culturele instellingen. CKV 1 wordt gegeven door een multidisciplinair docententeam. Vakdocenten behandelen thema's, kunstmentoren begeleiden de culturele en praktische activiteiten van de leerlingen en het geheel wordt gecoördineerd door een kunstcoördinator. Docenten die een eerstegraads bevoegdheid hebben in een kunstvak, in kunstgeschiedenis, in Nederlands, in Fries, in één van de moderne vreemde talen of in één van de klassieke talen zijn bevoegd voor de eerste twee functies voor CKV 1. Voor de functie van kunstcoördinator moet door een omscholingscursus een onderwijsbevoegdheid worden behaald.

CKV 2,3 is een breed, relatief theoretisch cultureel vak bestaande uit algemene theorie (voor alle kunstvakken gelijk) en vaktheorie en vakpraktijk waarbij gekozen kan worden uit beeldende vormgeving (bestaande uit tenminste twee van de beeldende vakken al dan niet in combinatie), dans, drama of muziek. De delen vaktheorie en praktijk worden ook aangeduid met CKV 3.

Binnen het profieldeel van Cultuur en Maatschappij zijn de onderdelen algemene theorie en vaktheorie/vakpraktijk 'onlosmakelijk' met elkaar verbonden (vandaar CKV 2,3), maar in de vrije ruimte kunnen leerlingen kiezen voor het deelvak algemene theorie (dan aangeduid met CKV 2) of voor het deelvak vaktheorie/vakpraktijk (dan CKV 3 genoemd). Dat CKV 2, 3 een omvangrijk kernvak van het profiel Cultuur en Maatschappij wordt is een belangrijke impuls voor de kunstvakken. Volgens verwachting zal het aantal leerlingen dat examen doet in een kunstvak in havo/vwo verdubbelen (van 14 naar ongeveer 28%). Bij de eerste lichting scholen die met de tweede fase is begonnen, is de belangstelling voor het profiel Cultuur en Maatschappij nog wisselend.

Uit de invoering van CKV 1 en CKV 2,3 blijkt enerzijds een versterking van de receptieve en theoretische component van de kunstvakken en een anderzijds een tendens tot samenwerking en integratie van de verschillende kunstvakken. Beide aspecten hebben consequenties voor de docentenopleidingen. De toekomstige docent in een kunstvak zal meer theoretische bagage moeten krijgen en zal behalve van zijn eigen kunstvak meer moeten weten van de andere kunstdisciplines en de samenhangen daartussen.

Bij de versterking van de theoretische component (met name bij CKV 2,3) worden ook vraagtekens geplaatst. Sommigen vrezen voor een verintellectualisering van de kunstvakken en een te geringe aandacht voor wat als het wezen van de kunstvakken wordt beschouwd: de eigen kunstzinnige activiteiten van de leerlingen.

Studiehuis

In de tweede fase zal het leerconcept van het Studiehuis worden nagestreefd. Het belangrijkste kenmerk van het Studiehuis is dat het leren van de leerling centraal staat. Dat betekent nadruk op een actieve en zo zelfstandig mogelijk lerende leerling en een meer faciliterende en begeleidende rol van de docenten: de docent als 'regisseur van het leerproces'.

Dit leerconcept én de grotere aandacht voor algemene vakoverstijgende vaardigheden in de tweede fase (en elders in het onderwijs) worden door docenten in de kunstvakken beschouwd als goed aansluitend bij de huidige praktijk. De aansluiting heeft echter vooral betrekking op het productieve deel van de kunstvakken, waarin een zelfstandige en onderzoekende rol van de leerling al vaak een plaats heeft. Voor het in belang toenemende theoretische deel is ook bij kunstvakdocenten een omslag in de onderwijsaanpak vereist in zowel de inrichting van het onderwijs als het controleren van vorderingen. Ook de evaluatie van vakoverstijgende vaardigheden van leerlingen vereist van de docent nieuwe kennis en vaardigheden.

Cultuur en school

Met CKV 1 is er voor het eerst een vak in het voortgezet onderwijs dat expliciet cultuurdeelname als inhoud heeft. Verder zijn in de herziene kerndoelen basisvorming en in de kerndoelen voor vbo/mavo bezoeken aan culturele activiteiten verplicht gesteld. De al lang bestaande traditie van bezoeken van leerlingen aan theater- en dansvoorstellingen, concerten, films, tentoonstellingen e.d. gaan nu formeel tot het curriculum behoren. Dit betekent een nieuwe fase in de vaak als te vrijblijvend gekenschetste relaties tussen culturele instellingen en scholen. Verschillende initiatieven voor nieuwe vormen van samenwerking worden ontwikkeld en gestimuleerd. De wederzijdse voordelen van een samenwerking tussen onderwijs en culturele instellingen vormen het uitgangspunt van het OCenW project 'Cultuur en School'. Naast uitvoering van allerlei regionale projecten omvat het maatregelen op het gebied van informatieverschaffing, leerplanontwikkeling, nascholing en

ondersteuning. Cultuur en School richt zich niet alleen op het primair en voortgezet onderwijs, maar ook op de BVE sector.

Door CKV 1 en Cultuur en School wordt de relatie tussen de binnen- en buitenschoolse kunsteducatie versterkt. Docenten in het onderwijs zullen meer met het buitenschoolse terrein te maken krijgen (bijvoorbeeld de museumeducatie, de educatieve activiteiten van instellingen voor podiumkunsten en de bemiddeling en begeleiding door de steunfunctie kunstzinnige vorming). De educatieve medewerkers en docenten in de buitenschoolse kunsteducatie zullen in sterkere mate aan de eisen en de wensen van het reguliere onderwijs tegemoet moeten komen. In de docentenopleiding zal de sterkere relatie tussen binnen- en buitenschoolse kunsteducatie zichtbaar moeten worden.

Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie (BVE)

De BVE-sector kent geen onderwijsinhoudelijke inrichtingsnormen. Bij het secundair beroepsonderwijs wordt gewerkt met een kwalificatiestructuur gebaseerd op beroepsprofielen. Er worden daarbij vier niveaus onderscheiden. De betrokken bedrijfstakken stellen van startkwalificaties afgeleide eindtermen op, welke eindtermen door de minister worden vastgesteld. Er geldt geen bevoegdheidsregeling, maar wel een benoembaarheidsregeling. Benoembaar zijn:

1. Personen met een lerarenopleiding gericht op het voortgezet onderwijs (eerste- en tweedegraads). Dit geldt dus ook voor degenen die een docentenopleiding in de kunstvakken hebben gevolgd.
2. Personen in het bezit van een HO-getuigschrift die een didactische cursus van 640 uur hebben gevolgd (in-service - men volgt cursus terwijl men werkt als onbevoegd docent).
3. Personen zonder HO-getuigschrift, die door een combinatie van opleiding en ervaring kunnen functioneren op HO-niveau en die ook de didactische cursus hebben gevolgd (MBO'ers met een aantal jaren praktijkervaring).

Kwalificaties waarbij kunstvakken een rol spelen worden onder meer vereist door de Stichting Vakopleiding Schildersbedrijf. Het gaat dan om vormgeving en decoratie, toegepaste vormgeving, vormgever reclame, presentatie en communicatie, restauratieschilder e.d. Ook zullen kunstvakken voorkomen binnen de kwalificaties goudsmid, zilversmid en ontwerper modelleur (schoenen, tassen), bij mode en textiel en bij uiterlijke verzorging. Ook het Grafisch Opleidingscentrum stelt eisen waar het gaat om de opleidingen multimedia vormgever en grafisch vormgever.

Daarnaast zijn er met name voor de dienstverlening en gezondheidszorg opleidingen waarin de kunstvakken gericht zijn op werkvormen die in bepaalde beroepen toegepast worden, zoals in de activiteitenbegeleiding, verzorging en assisterende beroepen in de gezondheidszorg. Over de precieze omvang en invulling van de kunstvakken en de beroepsgerichte kunstvakken zijn geen gegevens bekend.

Het hoger beroepsonderwijs

Ook in het hoger beroepsonderwijs zijn docenten in de kunstvakken werkzaam. Op de ruim 40 Pabo's vormen de beeldende vakken, dans, drama en muziek onderdeel van het curriculum. De studenten krijgen de vakken onderwezen om zich er zelf in te bekwamen en om ze later in de basisschool te onderwijzen. Het onderwijs aan de Pabo is er secundair op gericht een bijdrage te leveren aan het verwerven van de meer algemene, vakoverstijgende bekwaamheden. In de praktijk volgen de Pabo studenten niet alle kunstvakken die in de basisschool aan bod moeten komen. Mede naar aanleiding van kritische visitatierapporten is voor de Pabo's een gemeenschappelijk curriculum met eindtermen ontwikkeld. Hiervan maakt ook de kunstzinnige oriëntatie deel uit. Sterke nadruk krijgt de noodzaak tot samenhang van de kunstvakken en de integratie van productie, receptie en reflectie. Een probleem is dat de Pabo studenten aanzienlijke verschillen in instroomniveau: afhankelijk van ouderlijk milieu en vooropleiding variëren die per kunstvak van geen tot veel ervaring, kennis of vaardigheden.

Er zijn binnen het Hoger Sociaal-Agogisch Onderwijs en Hoger Gezondheidszorg Onderwijs diverse opleidingen waar de kunstvakken toepassingsgericht worden onderwezen. Dat is het geval bij de opleidingen voor creatieve therapie en voor activiteiten therapie. Kunstvakken nemen ook in de opleidingen voor ouderenwerk en speltherapeutisch medewerker een vooraanstaande plaats in. In de sector cultureel werk en in de vrijetijdssector komt kunsteducatie voor, zij het met wisselende nadruk. We noemen: vrijetijdskunde (binnen HSAO en HEAO), toerisme, recreatie, culturele en maatschappelijke vorming, educatie en welzijn.

In het hoger technisch onderwijs komen kunst en cultuur aan de orde bij onderwijs ten behoeve van de ontwerp- en/of vormgevingsaspecten en bij opleidingen bouwkunde.

Het docentschap in het kunstvakonderwijs zelf vereist gezien het doel en het niveau van dat onderwijs een geheel eigen profiel en kwalificaties. Binnen het kunstvakonderwijs werken volgens ruwe schatting ruim 4000 docenten in dienstverband of op gastdocentbasis. Docenten zijn over het algemeen academici (voor de kunsttheoretische en pedagogische/onderwijskundige vakken) of kunstenaars die een eigen beroepspraktijk hebben naast hun werk voor een kunstvakopleiding. Waar sprake is van een dienstverband is dat in de meeste gevallen van beperkte omvang. Deze docenten hebben in de meeste gevallen geen docentenopleiding gevolgd: ze zijn wel bekwaam, maar niet bevoegd om les te geven (conform de CAO HBO). In 1990 is een regeling ingegaan waardoor niet bevoegde docenten in het HBO een bijscholing moeten volgen, de zogenaamde 'didactische cursus docenten HBO' om de bevoegdheid te behalen. Deze cursus heeft een studielast van 300 uur. Voor docenten in het kunstvakonderwijs is deze cursus toegewezen aan de HKA en de AHK.

Universiteiten

De term kunsteducatie is in het wetenschappelijk onderwijs niet van toepassing. Wel is de kunsteducatie zelf object van studie bij de bijzondere leerstoel Kunsteducatie en Cultuurparticipatie aan de Universiteit van Utrecht.

Op universitair niveau is er voornamelijk sprake van de bestudering van en reflectie op diverse sectoren van de kunst en cultuur. De studies zijn ondergebracht onder meer bij faculteiten der letteren, bij faculteiten der sociale wetenschappen, bij faculteiten der wijsbegeerte (aesthetica) en bij faculteiten technische wetenschappen (bouwkunde). De sector taal en cultuur van het universitaire onderwijs omvat studierichtingen als: kunstgeschiedenis, musicologie, film- en televisiewetenschappen, theater- (en opvoerings-) wetenschappen en culturele studies/cultuurwetenschappen.

De 'productie' van kunst is in principe geen onderwerp van academisch onderwijs. Een uitzondering op deze regel vormen de opleidingen architectuur en stedenbouw en industrieel ontwerpen. Afgestudeerden van deze richtingen komen ook in aanmerking voor de WIK (de Wet Inkomensvoorziening Kunstenaars).

Voor de kunsteducatie is het relevant dat docenten kunstgeschiedenis, Nederlands, moderne vreemde talen en klassieke talen bevoegd zijn voor onderdelen van het vak CKV 1. Op dit punt is afstemming van de Universitaire Leraren Opleidingen met de docentenopleidingen in de kunstvakken gewenst.

2.5 ONTWIKKELINGEN DOOR MAATSCHAPPELIJKE VERANDERINGEN

Belangrijke maatschappelijke veranderingen zijn met name de introductie van informatietechnologie en nieuwe media in het onderwijs en de noodzaak om recht te doen aan de toegenomen etnische verscheidenheid van de Nederlandse samenleving.

ICT

De trends in de informatie- en communicatietechnologie (ICT) hebben een grote invloed op de samenleving en daarmee ook op het onderwijs. De evolutie van de computertechnologie zal als gevolg hebben dat in de nabije toekomst de beschikbaarheid in het onderwijs van kwantitatieve en kwalitatieve computertechnologie steeds minder een probleem zal vormen.

Het gebruik van ICT binnen het onderwijs is sterk in ontwikkeling door stimuleringsmaatregelen van de overheid (Investeren in Voorsprong). Sinds 1997 is er een specifieke stimuleringsactie voor de inzet van ICT bij de lerarenopleidingen in het kader van het Prommitt-programma. De docentenopleidingen in de kunstvakken, georganiseerd in het netwerk docentenopleidingen, gaan gezamenlijk een nationaal centrum voor leertechnologie in de kunstvakken inrichten, in het kader van het Prommitt programma. Eveneens als Prommitt project zal CKV 2 door het netwerk docentenopleidingen 'gemultimedialiseerd' worden.

In kerndoelen, eindtermen en examenprogramma's staan ICT basisvaardigheden, communicatievaardigheden en informatievaardigheden expliciet beschreven. Bij het gebruik van ICT in het onderwijs worden vaak vier hoofdgebieden onderscheiden:

1. Leren over ICT (ICT als doel en onderwerp);
2. Leren met behulp van ICT (ICT als hulpmiddel ongeacht de inhoud: tekstverwerking, presentatie, informatiebron);
3. Leren door middel van ICT (gebruik in relatie tot concrete leerinhouden: ICT als onderwijzer, begeleider of toetser);
4. ICT ter ondersteuning van de schoolorganisatie en het schoolmanagement.

De functies (2) en (3) gelden voor alle kunstvakken. Een bijzonderheid bij de kunstvakken is dat ICT ook als artistiek medium kan worden gebruikt. ICT als onderwerp (1) zal bij media educatie/audiovisuele vormgeving aan de orde zijn.

Intercultureel onderwijs

Het aandeel van de etnische minderheden in de Nederland is in ruim een kwart eeuw verzesvoudigd tot bijna 10% van de bevolking en neemt nog steeds toe. Vooral in de grote steden waar een derde van de bevolking tot de etnische minderheden behoort, is het multi-etnische karakter van de samenleving goed zichtbaar. Dat geldt in hoge mate voor de schoolpopulatie in het primair en het secundair onderwijs. Het Sociaal en Cultureel Rapport 1998 stelt dat hoewel onze samenleving vaak als multicultureel wordt aangeduid, de dominantie van het seculiere westerse cultuurpatroon niet wezenlijk is gewijzigd.

Door de toenemende etnische verscheidenheid is vanaf het eind van de jaren zeventig de discussie over 'intercultureel' onderwijs op gang gekomen. In het kader van het integratiebeleid van de overheid zijn in de loop der jaren in het onderwijs specifieke maatregelen genomen om tegemoet te komen aan problemen ten aanzien van achterblijvende leerprestaties van deze leerlingen, de identiteitsontwikkeling, de taalverwerving en de verschillen in culturele achtergrond e.d. Voor zowel het basis- als voortgezet onderwijs is wettelijk voorgeschreven dat aandacht moet worden besteed aan het gegeven dat leerlingen opgroeien in een multiculturele samenleving. De onderwijskundige vertaling van algemene opvattingen over intercultureel onderwijs naar onderwijskundige en vakspecifieke eisen blijkt in de praktijk problematisch. De problematiek doet zich ook voelen bij de kunstvakken. Van oudsher is de introductie in de cultuur voornamelijk een introductie in de Westerse cultuur geweest. Deze eenzijdigheid wordt langzamerhand doorbroken. Intercultureel onderwijs veronderstelt echter meer dan het aan de orde stellen van de culturele tradities in landen of streken van herkomst van verschillende etnische groepen. De actuele maatschappelijke situatie, culturele veranderingen en de diversiteit en onderlinge beïnvloeding van culturele uitingen dienen evenzeer in aanmerking te worden genomen.

Voor het realiseren van intercultureel onderwijs is de aanwezigheid van kennis en vaardigheden bij de leerkrachten vereist. Overheid, leerplanontwikkelaars en instellingen op het gebied van kunst en cultuur hebben een voorwaardescheppende en ondersteunende taak op dit gebied. Uiteraard betekent het ook dat in de docentenopleidingen de interculturele aspecten een belangrijke plaats moeten hebben in zowel de vakstudie en de vaktheorie als in de theoretische beroepsvoorbereiding en de stages.

Tevens is het van belang dat meer allochtone docenten in de binnen- en buitenschoolse kunsteducatie hun intrede doen. Het aantal allochtone studenten dat doorstroomt naar het hoger beroepsonderwijs is echter nog beperkt, hoewel het hoger is dan bij het wetenschappelijk onderwijs. Het hoogste percentage allochtone studenten vinden we bij HBO economie (13%) en bij techniek (12%), de laagste percentages bij HBO landbouw (1%), gezondheid (2,5%) en de docentenopleidingen (4%) (De Jong, Van Leeuwen, Roeleveld en Webbink, 1998). In hoeverre de docentenopleidingen in de kunstvakken onder of boven het gemiddelde van 4 procent scoren is niet bekend.

2.6 VAKINHOUDELIJKE ONTWIKKELINGEN

In de kunstvakken hebben in de naoorlogse periodes verschillende basisoriëntaties op het curriculum gedomineerd. Illustratief zijn de veranderingen in de verzamelnamen die worden gebruikt: expressievakken, creatieve vakken en kunstzinnige vorming heten later kunsteducatie en kunstvakken. De oriëntaties verschillen in de mate waarin ze uitgaan van de leerling zelf, van de eisen die de maatschappij stelt of van vakinhouden en vakmatige of vakoverstijgende vaardigheden.

De ontwikkelingen verschillen per kunstvak. Wel kan men in alle vakken naast een aanvankelijk sterk kindgerichte benadering en een maatschappij-kritische stroming een meer leerstofgerichte en kunstgerichte benadering onderscheiden. Door invoering van eindexamens in de beeldende vakken en muziek en de ontwikkeling van leerplannen ging deze benadering samen met een sterker onderwijskundig denken in doelen en middelen. Bovendien kwam er een groeiende aandacht voor de receptieve kant van de kunstvakken: de kunstbeschouwing en de cultuurgeschiedenis. Voor de kunstvakken geldt verder dat ontwikkelingen in de kunsten zélf van invloed zijn (zoals het vervagen van grenzen tussen de kunstdisciplines), alsmede verschuivingen in wat tot kunst wordt gerekend. Zo hebben naast de klassieke gelegitimeerde kunstuitingen ook alledaagse beelden (zoals strips), popmuziek, videoclipps en danstrends, zoals breakdance, in de kunsteducatie een plaats gezocht en ten dele gekregen. En de opkomst en teruggang van de textiele kunst als autonome kunstvorm is van invloed geweest op de positie van het vak textiele werkvormen in het voortgezet onderwijs.

2.7 ONTWIKKELINGEN IN DE BUITENSCHOOLSE KUNSTEDUCATIE

De ca. 250 instellingen voor kunstzinnige vorming (muziekscholen, creativiteitscentra en gecombineerde instellingen) zijn van oudsher cursusinstellingen. Bij muziekscholen lag het accent op langlopende opleidingen voor kinderen en jeugdigen, bij creativiteitscentra op cursussen beeldend voor volwassenen. De afgelopen jaren geven een verbreding van activiteiten te zien. De instellingen zullen om die reden in de toekomst Centra voor de Kunsten gaan heten.

De belangrijkste taak, de scholingsfunctie, verandert van karakter en daarnaast worden andere functies uitgeoefend. Het les- en cursusaanbod wordt meer marktgericht en flexibeler. Voor muziekscholen betekent dat onder meer een verbreding van genres en speelstijlen (popmuziek, wereldmuziek) en dat naast de langlopende opleiding bijvoorbeeld ook korte cursussen, workshops en bandbegeleiding worden aangeboden. In de muziek en dansscholen, de creativiteitscentra en de gecombineerde instituten ontstaat een multidisciplinair aanbod. Niet alleen actieve kunstbeoefening, maar ook kunstbeschouwing en kunstgeschiedenis komen in cursussen, excursies en kunstreizen aan bod. Evenals voor de binnenschoolse kunsteducatie gelden bij het veranderende aanbod de invloeden van maatschappelijke ontwikkelingen als ICT en multiculturaliteit. Met name in de grote steden trachten de instellingen voor kunsteducatie met een meer cultureel divers aanbod ook een meer cultureel divers publiek te trekken. Dat gebeurt vooral bij het aanbod muziek en dans (Saraber, 1998).

Instellingen kunnen ook faciliteiten bieden (studio, podiumfunctie e.d.) en relaties leggen tussen amateurkunst en professionele kunst. Instellingen richten zich verder op dienstverlening aan amateurkunst, sociaal cultureel werk en soms ook het bedrijfsleven. De instellingen richten hun aanbod mede onder invloed van het overheidsbeleid (plaatselijk, provinciaal en landelijk) in veel sterkere mate op de binnenschoolse kunsteducatie. Dit heeft tot gevolg dat het onderscheid tussen het eerste lijnswerk en het tweede lijnswerk (de steunfunctie kunstzinnige vorming) minder scherp wordt. De zogeheten Inrichtingsplannen van het LOKV voor de verschillende sectoren weerspiegelen deze tendensen.

De gewenste ontwikkelingen betekenen ook een taakverbreding voor de docenten of althans een deel van de docenten. Naast de vakspecialist die zich richt op de traditionele scholingsfunctie komen er docenten die zich richten op verschillende vormen van dienstverlening, die projecten opzetten en uitvoeren, in teamverband

werken, zich meer richten op jeugdcultuur etc. Deze activiteiten vereisen ook vaardigheden die kunnen worden benoemd als cultureel ondernemerschap. Deels betreft het bovenstaande wenselijkheden en moet worden geconstateerd dat veel instellingen voor kunstzinnige vorming nog grotendeels een traditioneel aanbod hebben, waarmee een beperkte doelgroep wordt bereikt. Met name het bereiken van de leeftijdsgroep van 16 tot 25 jaar is problematisch. In die leeftijdsgroep is de afgelopen tien jaar een duidelijke terugloop te constateren, maar hier stond een aanwas van cursisten van 46 jaar en ouder tegenover (De Haan en Knulst, 1998). De genoemde zakelijke en management vaardigheden zijn ook vereist in de particuliere instellingen en privé-lespraktijk in de buitenschoolse kunsteducatie. Zoals aangegeven vormt de particuliere lespraktijk een belangrijke arbeidsmarkt. Over inhoudelijke ontwikkelingen in de particuliere lespraktijk ontbreken gegevens. Wel is duidelijk dat veel dubbele beroepspraktijken voorkomen in de zin van doceren in zowel de privé-sector, de gesubsidieerde sector en het reguliere onderwijs.

3 Verantwoording

3.1 VERANTWOORDING BEROEPSPROFIELEN DOCENTEN

De beroepsprofielen van docenten in de kunstvakken zijn verdeeld in vier dimensies. Deze indeling is ontleend aan de vereisten voor professioneel kunstenaarsschap zoals weergegeven in het *Visitatierapport beeldende kunst en vormgeving* (1996). Daarbij wordt onderscheid gemaakt in een artistieke dimensie, een vaktechnische dimensie, een theoretische dimensie en een maatschappelijke dimensie.

Bij de docent kan men naast activiteiten gericht op het beoefenen van de eigen kunstdiscipline uiteraard de onderwijs/educatie gerichte activiteiten onderscheiden. Bij die op het *onderwijs/educatie* gerichte activiteiten zijn de vier genoemde dimensies als volgt toegepast.

De eerste dimensie betreft de 'vertaling' van het artistieke in overdrachtssituaties; de vaktechnische activiteiten zijn opgevat als de (vak)didactische, (ped)agogische en onderwijskundige activiteiten in brede zin (inclusief het beheren van een vaklokaal/instrumentarium e.d.). De theoretische dimensie heeft betrekking op het bijhouden van vaktheorie, onderwijskundige theorie etc., en de maatschappelijke dimensie op contactuele vaardigheden, extern functioneren van de docent, maar ook op maatschappelijke vorming van de leerlingen en deelnemers.

De activiteiten gericht op het beoefenen van de eigen kunstdiscipline zijn gerelateerd aan de activiteiten in het profiel van de scheppende en uitvoerende kunstenaar in dezelfde kunstsector.

Voor de docent in een kunstvak is het noodzakelijk om zijn kunstdiscipline actief en receptief te beoefenen, om daaraan de inspiratie en de kennis en vaardigheden voor zijn werkzaamheden als docent in een kunstvak te ontleen. Het wordt niet noodzakelijk geacht dat het kunstenaarschap beroepsmatig wordt uitgeoefend.

Uitgangspunt bij de formulering van het beroepsprofiel is de docent in de binnenschoolse kunsteducatie. Daarbij is geen nadere uitsplitsing gemaakt naar onderwijssoort, maar is getracht het gemeenschappelijke te beschrijven door formuleringen als 'gaat daarbij uit van de algemene doelen en de kerndoelen/eindtermen van de betreffende onderwijssector/fase' of 'voert onderwijs uit rekening houdend met kenmerken van leerlingen (o.a. leeftijd, niveau, verschillen in sociale en culturele achtergrond)'. Per schoolsoort zullen de beroepsactiviteiten een andere invulling krijgen.

De beroepsactiviteiten van een docent in de buitenschoolse kunsteducatie komen deels overeen met de activiteiten van de docent in de binnenschoolse kunsteducatie. Bij de onderwijsactiviteiten moeten termen als 'leerling' en 'school(organisatie)' dan worden gelezen als respectievelijk 'deelnemer/cursist' en 'instelling voor kunstzinnige vorming'. Op belangrijke plaatsen zijn de termen voor de buitenschoolse kunsteducatie toegevoegd. Per doelgroep binnenschoolse kunsteducatie is er geen nadere uitsplitsing naar doelgroepen.

Per doelgroep (bijvoorbeeld peuters of volwassen amateurs) zullen de beroepsactiviteiten een andere invulling krijgen.

Activiteiten als het hanteren van lesmethodes en examens zullen in sommige gevallen wel aan de orde zijn, terwijl veel andere buitenschoolse activiteiten een meer open karakter zullen hebben waarbij lesmethodes en formele toetsing niet aan de orde zijn.

Voor de buitenschoolse kunsteducatie zijn ook aanvullende activiteiten van toepassing. Deze betreffen met name het 'ondernemerschap in de kunsteducatie'. De grotere onzekerheid over werk en inkomen vereisen een marktgerichte houding en activiteiten. In paragraaf 2.7 is aangegeven dat de privé-lespraktijk een omvangrijk deel van de buitenschoolse kunsteducatie omvat. Beroepsactiviteiten waarin wordt verwezen naar collegiaal overleg en bijdragen aan institutionele taken zijn uiteraard niet van toepassing op de privé-lespraktijk.

3.2 VERANTWOORDING STARTKWALIFICATIES DOCENTEN

Als basis voor de startkwalificaties van de docent van een kunstvak zijn gebruikt de beroepsprofielen van de docenten kunstvakken, de *Startbekwaamheden leraar primair onderwijs* (Ontwikkelgroep SLO/VSLPC, 1997), het concept *Startbekwaamheden leraar secundair onderwijs* (Ontwikkelgroep CINOP/VSLPC, 1997), de *Uitwerking startkwalificaties docenten kunstvakken* (Netwerk Kunstvakdocentenopleidingen van de HBO-Raad, 1998) en de *Handreikingen voor instellingscurricula tweedegraads opleidingen: beeldende vorming* (PmL, 1998).

Lerarenopleidingen zullen hun opleidingsprogramma moeten afstemmen op de van overheidswege vast te stellen startbekwaamheden leraar secundair onderwijs. Dat geldt ook voor de kunstvakdocentenopleidingen.

Uit een vergelijking van genoemde bronnen blijkt dat alle startbekwaamheden de volgende zes *taakgebieden* omvatten:

- Vakinhoud (en inhouden aangrenzende vakken)/vakdidactiek (en vakoverstijging/vakkenintegratie);
- Algemene didactiek, onderwijskunde en pedagogiek;
- School(instelling); (school)team en (school)organisatie;
- Relatie onderwijs/vak-maatschappij; relaties met buitenschoolse instellingen en groepen;
- Vernieuwingsgerichtheid/doorgroeicompententie;
- Essentieel voor het docentschap in de kunstvakken is bovendien het bezit van voldoende artistieke kwalificaties in de betreffende kunstdiscipline.

In de startkwalificaties van het Netwerk Kunstvakdocentenopleidingen van de HBO-Raad worden artistieke kwalificaties beschreven onder de noemer 'professioneel artistieke attitude'.

De door het Netwerk genoemde 'kunst(ped)agogische attitude' valt grotendeels in de taakgebieden 'vakinhoud/vakdidactiek' en 'algemene didactiek, onderwijskunde en pedagogiek'. De door het Netwerk genoemde 'vakoverstijgende attitude' valt grotendeels in de taakgebieden school(instelling)/team en organisatie en de relatie onderwijs/vak-maatschappij en relaties met buitenschoolse instellingen en groepen. Tevens gaat het om kennis van de samenhang tussen de verschillende kunstvakken en de samenhang tussen kunstvakken met andere leergebieden.

De 'professionele innovatiegerichte, onderzoekende attitude' komt overeen met het taakgebied 'vernieuwingsgerichtheid/doorgroeicompetentie'.

De startbekwaamheden in de totaal zes taakgebieden worden hieronder nader uitgewerkt. De algemene startkwalificatie is overgenomen van de startbekwaamheden leraar primair en secundair onderwijs. De 'grondslag van het beginnend docentschap in een kunstvak' beschrijft de kern van de startkwalificaties en is vergelijkbaar met het door het Netwerk geformuleerde profiel van de docent in een kunstvak.

Startkwalificaties voor de buitenschoolse kunsteducatie komen deels overeen met de startkwalificaties voor de binnenschoolse kunsteducatie, maar termen als schoolorganisatie e.d. moet dan worden gelezen als instelling voor kunstzinnige vorming/centrum. Voor de buitenschoolse kunsteducatie zijn daarnaast aanvullingen nodig. Deze betreffen met name het 'ondernemerschap in de kunsteducatie'.

4 Algemene startkwalificaties van een docent in een kunstvak

Van een docent mag verwacht worden dat hij de grondslagen van de Nederlandse samenleving kent, actief participeert in die samenleving met haar toenemende internationalisering en interculturalisering, en dat hij op betrokken en vernieuwende wijze zijn beroep uitoefent.

Grondslag van beginnend docentschap in een kunstvak:

- De beginnende docent in een kunstvak heeft op zijn vakgebied artistieke vaardigheden op uitvoerend niveau, kunsttheoretische kennis en een persoonlijke visie op de kunsten, met name op zijn eigen kunstdiscipline.
- De beginnende docent in een kunstvak beschikt over voldoende vakinhoudelijke en vakdidactische kennis om met inzicht en overzicht zijn onderwijs voor te bereiden en uit te voeren.
- De beginnende docent in een kunstvak bezit voldoende startbekwaamheden om met uiteenlopende, gangbare middelen en materialen, onderwijs te verzorgen (voorbereiden, uitvoeren en evalueren) met inachtneming van en respect voor culturele en individuele verschillen tussen zijn leerlingen/cursisten.
- De beginnende docent in een kunstvak heeft de bekwaamheid om als teamlid te werken ten behoeve van de samenhang tussen de kunstvakken en functioneert als lid van een schoolorganisatie/instelling.

- De beginnende docent in een kunstvak bezit voldoende bekwaamheden om te functioneren in de relatie (onderwijs)instelling-maatschappij.
- De beginnende docent in een kunstvak heeft een professionele onderzoekende houding, gericht op innovatie en op doorgroei in beroep en vakgebied.

5 Beroepsprofiel en startkwalificaties van de docent schoolmuziek

5.1 DEFINITIE

De docent schoolmuziek verzorgt binnen de verschillende onderwijssectoren (en/of de buitenschoolse kunsteducatie/amateurkunst) onderwijs in de praktijk en theorie van de muziek alsmede onderwijs in de kunst en cultuur in het algemeen.

Het werkgebied van de docent strekt zich uit over de volgende sectoren:

- Primair Onderwijs (PO)
- Voortgezet Onderwijs (VO)
- Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie (BVE)
- Hoger Beroepsonderwijs (HBO)
- Buitenschoolse kunsteducatie en amateurkunst

In dit profiel wordt de therapeutische en orthopedagogische kunstbeoefening buiten beschouwing gelaten omdat in deze situaties geen sprake is van kunstbeoefening of kunstoverdracht, maar van het hanteren van kunst en kunstzinnige middelen binnen - met name- het terrein van de gezondheidszorg.

Evenmin wordt de kunstcoördinator beschreven. Er is een afzonderlijke bevoegdheid kunstcoördinator, die gerealiseerd kan worden middels een zogenoemde CKV-1 omscholingscursus. Als voorwaarden voor toelating tot deze cursus gelden dat de cursist werkzaam is binnen het Voortgezet Onderwijs en over de bevoegdheid in een van de kunstvakken beschikt, dan wel eerstegraads bevoegd is voor de vakken Nederlands, één van de moderne vreemde talen of de klassieke talen.

Omdat de functie van consulent typisch een doorgroeifunctie betreft wordt deze niet in het profiel opgenomen. Wel is de startkwalificatie zodanig beschreven dat deze de doorgroeicompetentie tot consulent in zich heeft.

Wettelijk kader:

- Wetgeving PO/VO
- WHW
- WEB
- Bevoegdheidsregelingen
- Erkenningenregeling eerste lijn (inspectie kv/ak)
- Erkenningenregeling tweede lijn (inspectie kv/ak)
- Benoembaarheidseisen

5.2 ACTIVITEITEN

De docent schoolmuziek:

- Initieert, ontwerpt, verzorgt en evalueert onderwijs op het gebied van muziek en culturele en kunstzinnige vorming vanuit een kunstvakgerichte pedagogische en didactische visie (kunstpedagogische visie);
- Gaat daarbij uit van de algemene doelen en de kerndoelen/eindtermen van de betreffende onderwijssector/fase dan wel van de doelen van de instellingen voor kunstzinnige vorming of amateurkunst.

5.3 ARTISTIEKE DIMENSIE

De docent schoolmuziek:

- Musiceert (vocaal en/of instrumentaal);
- Beluistert, interpreteert en analyseert muziek;
- Reflecteert op eigen muzikale activiteiten (productief en receptief).

De docent schoolmuziek:

- Draagt zijn fascinatie voor muziek en kunst en cultuur over aan leerlingen, collega's en schoolleiding (leiding van de instelling);
- Hanteert een visie op de rol van kunsten in het onderwijs;
- Hanteert een visie op onderwijs in de muziek;
- Creëert binnen de leeromgeving een kunstzinnig klimaat;
- Organiseert en inspireert het leerproces van de leerling;
- Stimuleert leerlingen tot technische vaardigheden met stem/instrument;
- Ontwikkelt inzicht bij leerling in samenhang tussen de diverse kunstdisciplines;
- Begeleidt leerlingen bij eigen onderzoek in de muziek;
- Legt relaties tussen productieve en receptieve activiteiten van leerlingen;
- Positioneert het vak muziek binnen het geheel van leeractiviteiten;
- Stimuleert een interculturele belangstelling.

5.4 THEORETISCHE DIMENSIE

De docent schoolmuziek:

- Volgt ontwikkelingen op het gebied van muziek;
- Volgt ontwikkelingen op het gebied van kunst en cultuur;

- Levert een bijdrage aan onderzoek naar de functie en betekenis van muziek met name in pedagogisch en cultuurhistorisch perspectief;
- Plaatst culturele ontwikkelingen (met name op het gebied van jeugdcultuur en interculturaliteit) in een maatschappelijk perspectief;
- Houdt cultuurhistorische en kunstfilosofische kennis bij;
- Houdt onderwijskundige en (vak)didactische kennis bij;
- Past actuele ontwikkelingen en inzichten in de muziekwereld en de muziekpedagogiek toe in de onderwijspraktijk.

5.5 VAKTECHNISCHE EN ONDERWIJSKUNDIGE/DIDACTISCHE/(PED)AGOGISCHE DIMENSIE

De docent schoolmuziek:

- Verricht activiteiten gericht op de ontwikkeling van de eigen vocale en instrumentale vaardigheden;
- Verricht activiteiten op het gebied van ensemble, (koor)directie, compositie en arrangeren.

De docent schoolmuziek:

- Formuleert doelen voor curricula en lessen (gerelateerd aan algemene doelen en kerndoelen/eindtermen);
- Maakt keuzen met betrekking tot lesmethodes;
- Stelt leerplannen en lesprogramma's op in samenspraak met collegae;
- Begeleidt leerlingen om eigen muzikaal leerproces zelf (mede) te sturen;
- Voert onderwijs uit rekening houdend met kenmerken van leerlingen (o.a. leeftijd, niveau, verschillen in sociale en culturele achtergrond);
- Onderkent gedrags- en leerproblemen van leerlingen;
- Hanteert verschillende werkvormen voor klassikaal en individueel onderwijs;
- Maakt gebruik van nieuwe media;
- Raadpleegt mediatheek, internet, databanken;
- Beheert vaklokaal en instrumentarium;
- Begeleidt leerlingen bij de presentatie van hun eigen werk;
- Toetst studievoortgang van leerlingen en neemt examens af.

5.6 MAATSCHAPPELIJKE DIMENSIE

De docent schoolmuziek:

- Onderhoudt eigen kunstzinnig/cultureel netwerk en participeert in landelijke of regionale netwerken kunst en cultuur;
- Draagt bij aan gemeenschappelijke en algemene vorming op intellectueel, cultureel en sociaal gebied, die als grondslag dienen voor een verdere ontwikkeling van de persoonlijkheid, voor het zinvol functioneren als lid van de samenleving en voor een verantwoorde keuze van een verdere scholing en van een beroep (ontleend aan de WRR, 1986);
- Participeert in uitvoering van algemene (vakoverstijgende) onderwijstaken;
- Organiseert en neemt deel aan verschillende vormen van overleg zowel binnen de school als met andere belanghebbenden (zoals ouders, toeleverende scholen, collegae van andere scholen, buitenschoolse instellingen);
- Adviseert management op gebied van kunst en cultuur;
- Signaleert eigen bij -en nascholingsbehoeften en neemt deel aan bij -en nascholing;
- Functioneert als 'ondernemer' in de buitenschoolse kunsteducatie;
- Verkent potentiële werkvelden, vertaalt klantvragen in educatieve activiteiten/projecten e.d.; draagt bij aan de verwezenlijking ervan op inhoudelijk en zakelijk/organisatorisch gebied.

5.7 ATTITUDE

De houding van de docent schoolmuziek wordt gekenmerkt door een gedrevenheid om zijn betrokkenheid bij en zijn inspiratie door de kunst over te brengen aan en te delen met anderen (de leerlingen, de deelnemers).

5.8 STARTKWALIFICATIES DOCENT SCHOOLMUZIEK

5.8.1 Professioneel artistieke kennis, vaardigheden en houdingen

Kunsttheoretische kennis

De beginnende docent:

- Heeft inzicht in kernconcepten, structuren en werkwijzen van muziek en de historische en sociaal-maatschappelijke achtergronden daarvan en kan deze relateren aan andere kunsten;

- Heeft een brede kennis van de actuele ontwikkelingen binnen de kunsten, nationaal en internationaal, in het bijzonder binnen de muziek;
- Is bekend met opvattingen over de uiteenlopende wijzen waarop muziek beschouwd kan worden;
- Heeft brede kennis van informatiebronnen, nationaal en internationaal, op het gebied van de kunsten in het algemeen en de muziek in het bijzonder

Artistieke vaardigheden op uitvoerend niveau

De beginnende docent:

- Beschikt over een goed ontwikkeld vermogen om in muzikale structuren te denken;
- Is in staat de eigen waarnemingen, indrukken en emoties in artistieke ideeën te transformeren;
- Weet de eigen artistieke ideeën en eigen artistieke visie met behulp van visuele en/of auditieve media in composities en arrangementen te vertalen;
- Heeft kennis van de toepassing van uiteenlopende media, technieken, instrumenten en materialen;
- Beheerst tenminste één instrument op hoog niveau;
- Bezit reflectieve vaardigheden om zich op het gebied van de muziek verder te kunnen ontwikkelen.

Artistieke attitude

De beginnende docent:

- Heeft een begin gemaakt met het ontwikkelen van een eigen artistieke visie;
- Heeft de behoefte en de ambitie op uitvoerend niveau actief te zijn op het gebied van de muziek;
- Heeft een grote en brede culturele belangstelling.

5.8.2 Vakinhoudelijke en vakdidactische kennis, vaardigheden en houding (en vakoverstijging/vakkenintegratie)

Kennis, vaardigheden en houdingen om (al dan niet in teamverband) onderwijscurricula, cursusplannen en educatieve projecten op het gebied van muziek (en van de kunst in het algemeen) te initiëren, te ontwerpen, uit te voeren en te evalueren in verschillende onderwijssectoren.

De beginnende docent:

- Is in staat om een pedagogische en didactische visie te hanteren op onderwijs in de muziek en op kunst en cultuur in het algemeen (kunstpedagogische visie);
- Kan een bijdrage leveren aan onderzoek naar functie en betekenis van muziek met name in (ped)agogisch perspectief;
- Heeft kennis van de kerndoelen/eindtermen van vakken op het gebied van muziek (en van de kunstenvakken in het algemeen) van de betreffende onderwijssector/fase alsook van de doelstellingen van centra voor de kunsten en kan die doelen betrekken op zijn eigen onderwijs.

De beginnende docent:

- Kan op grond van zijn kunstpedagogische visie en vakinhoudelijke kennis een beargumenteerde keuze maken voor het gebruik van methodisch les-c.q. onderwijs- of werkmateriaal;
- Kan door wijze van omgaan met muziek de materiële en immateriële leeromgeving zo inrichten dat interesse bij leerlingen in muziek wordt gewekt en gestimuleerd;
- Bezit de noodzakelijke kennis en vaardigheden om leerlingen te onderwijzen en te begeleiden bij:
  - Het ontwikkelen en/of verwerken van muzikale processen,
  - De keuze en gebruik van muzikale middelen,
  - Het beschouwen van eigen muzikaal werk van de leerling,
  - Het beschouwen van musici, componisten;
- Bezit kennis en vaardigheden om te onderwijzen in het maatschappelijk functioneren van kunst in cultuurhistorische context;
- Heeft inzicht in de samenhang tussen de diverse kunstdisciplines en kan deze samenhang in zijn onderwijs concretiseren;
- Kan leerlingen adviseren en begeleiden bij culturele activiteiten (kunstmentoraat);
- Bezit kennis om leerlingen te oriënteren in studies en beroepen waarin kunst en cultuur een rol spelen.

De beginnende docent is in staat:

- Om valide en betrouwbare instrumenten ten behoeve van proces- en productevaluaties (toetsing examinering en afsluiting) met betrekking tot zowel praktijkwerkstukken als theorie/beschouwing samen te stellen, af te nemen en de resultaten ervan te interpreteren;

- Om bij evaluaties vakoverstijgende en algemene onderwijsdoelen te betrekken.

5.8.3 Algemene (ped)agogische, didactische en onderwijskundige kennis, vaardigheden en houdingen

Pedagogische kennis en vaardigheden

De beginnende docent:

- Heeft inzicht in de relaties tussen onderwijs, vorming en opvoeding binnen een sociaal-culturele context;
- Is in staat een actieve, zo zelfstandig mogelijke lerende leerling centraal te stellen;
- Kan een veilig en stimulerend pedagogisch klimaat creëren;
- Heeft inzicht in verschillen tussen leerlingen (sekse, cultuur, sociaal-economische achtergrond, ontwikkelingspsychologisch), houdt rekening met deze verschillen en gebruikt ze in positieve zin;
- Bezit voldoende kennis en vaardigheden om (sociaal)pedagogische of leer- en gedrags problemen te signaleren en weet wanneer externe deskundigheid ingeroepen moet worden.

Algemene onderwijskundige en didactische vaardigheden

De beginnende docent:

- Heeft kennis van algemene en vakoverstijgende onderwijsdoelen voor de verschillende onderwijssectoren;
- Heeft algemene didactische en onderwijskundige kennis en vaardigheden op het gebied van: onderwijsdoelen, leerinhouden selecteren en ordenen, leeractiviteiten; mediagebruik, werkvormen, groeperingsvormen, leeromgevingen en zelfstandig leren; studievaardigheden groepsdynamische processen, effectief onderwijs; beroepsgerichtheid en praktijkleren; proces en productevaluatie;
- Heeft kennis van de Nederlandse educatieve binnenschoolse en buitenschoolse structuur;
- Bezit kennis en vaardigheden om met collegiale hulp intercultureel onderwijs in zijn onderwijs te integreren;
- Bezit de ICT basisvaardigheden ('digitaal onderwijsrijbewijs') en kan deze vaardigheden bij het ontwerpen, uitvoeren en evalueren van zijn onderwijs inzetten.

Kennis, vaardigheden en houdingen om te functioneren in (school)team en (school)organisatie

De beginnende docent:

- Is in staat zijn kunstpedagogische visie en de daaruit voortvloeiende keuzes te verantwoorden in het kader van de waarden en identiteitsuitspraken die gelden binnen de school/instelling waar men werkzaam is
- Is in staat tot constructief overleg met collega's en kan in teamverband uitvoering geven aan de verzorging van vak- of discipline overstijgend onderwijs;
- Kan collegiale ondersteuning accepteren en geven;
- Kan op constructieve wijze participeren in de uitvoering van algemene (vakoverstijgende) onderwijstaken en in de ontwikkeling van de school of het centrum voor de kunsten als lerende arbeidsorganisatie;
- Kan bijdragen aan het systeem van kwaliteitszorg dat binnen de school of instelling geldt.

Kennis, vaardigheden en houdingen ten aanzien van relaties tussen onderwijs en maatschappij; relaties met buitenschoolse instellingen en groepen

De beginnende docent:

- Is in staat te communiceren met ouders/verzorgers/(jong)volwassenen;
- Is in staat contacten buiten school of instelling te leggen en te onderhouden voor de voor uitvoering van vak(overstijgende) zaken;
- Is bereid en in staat om een eigen kunstzinnig/cultureel netwerk te onderhouden en /of te participeren in landelijke en/of regionale en plaatselijke netwerken van kunst en cultuur;
- Heeft kennis van culturele instellingen en culturele aanbod in stad of regio;
- Heeft kennis, vaardigheden en houdingen op het gebied van ondernemerschap in de kunsteducatie;
- Heeft kennis van potentiële werkvelden en klanten, heeft een klantgerichte houding, kan klantvragen vertalen naar educatieve activiteiten en kan deze activiteiten plannen, begroten en er publiciteit aan geven.

5.8.4 Vernieuwingsgerichte kennis, vaardigheden en houdingen/doorgroeicompententie

Vernieuwingsgerichte houding en vaardigheden

De beginnende docent:

- Kan actuele vakinhoudelijke ontwikkelingen op het gebied van muziek en in de vakdiscipline onderzoeken en toepassen in de onderwijspraktijk;
- Kan culturele ontwikkelingen (met name op het gebied van jeugdcultuur en interculturaliteit) in een maatschappelijk perspectief plaatsen en relateren aan het eigen vakgebied;
- Kan individueel of met collega's bijdragen aan adoptie en implementatie van onderwijsvernieuwingen.

Doorgroeicompententie

De beginnende docent:

- Beschikt over een reflectieve houding ten aanzien van de eigen onderwijspraktijk en is in staat tot zelfevaluatie;
- Kan nascholingsvragen formuleren en is bereid tot deelnemen aan nascholing.

5.9 ONTWIKKELINGEN DOCENT SCHOOLMUZIEK

Het niveau van het muziekonderwijs in het basisonderwijs is matig zoals bleek uit de eerste 'periodieke onderwijspeiling' muziek (Van Weerden en Veldhuijzen, 1995) en eerdere rapporten van de inspectie basisonderwijs en de commissie muzikale vorming (1991).

Groepopleerkrachten leggen het accent op eenvoudige vormen van muziek maken en komen veelal niet toe aan de realisering van alle kerndoelen muzikale vorming. Vrijwel uitsluitend leerlingen die buitenschoolse muzieklessen volgen leren een instrument spelen. Vakleerkrachten muziek komen bij een beperkt aantal basisscholen voor. Daarnaast bieden muziekconsulenten van steunfunctie-instellingen ondersteuning en wordt een deel van de muziekscholen door de financierende overheden gedwongen hun beleid op onderwijs te richten.

In voortgezet onderwijs vormen de zeer uiteenlopende niveaus van de muzikale vaardigheden van leerlingen van oudsher een probleem. Toch wordt door de nieuw ontwikkelde methoden in de basisvorming veel meer gemusiceerd dan voorheen, bijvoorbeeld door speelstukken bestaande uit meerdere partijen op verschillende

niveaus. In de nieuwe methodes wordt veelal onderscheid gemaakt tussen vbo/mavo en havo/vwo. Voor de tweede fase geldt voor muziek net als voor de andere kunstvakken, dat door de invoering van CKV 1 en CKV 2,3 de onderwijsinhoud, de werkvormen en de examinering aanzienlijk veranderen in vergelijking met de huidige situatie.

6 Beroepsprofiel en startkwalificaties van de docent beeldende kunst en vormgeving

6.1 DEFINITIE

De docent beeldende kunst en vormgeving verzorgt binnen de verschillende onderwijssectoren (en/of de buitenschoolse kunsteducatie/amateurkunst) onderwijs in de praktijk en theorie van de beeldende kunst en vormgeving alsmede onderwijs in de kunst en cultuur in het algemeen.

Het werkgebied van de docent strekt zich uit over de volgende sectoren:

- Primair Onderwijs (PO)
- Voortgezet Onderwijs (VO)
- Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie (BVE)
- Hoger Beroepsonderwijs (HBO)
- Buitenschoolse kunsteducatie, museumeducatie en amateurkunst

Therapeutische en orthopedagogische kunstbeoefening wordt buiten beschouwing gelaten, evenals werkterreinen die pas na een aantal jaren praktijkervaring vervuld kunnen worden, zoals het kunstcoördinatorschap CKV 1, het consulentchap in de steunfunctie kunstzinnige vorming en het kunstvakonderwijs.

Wettelijk kader:

- Wetgeving PO/VO
- WHW
- WEB
- Bevoegdheidsregelingen
- Erkenningenregeling eerste lijn (inspectie kv/ak)
- Erkenningenregeling tweede lijn (inspectie kv/ak)
- Benoembaarheidseisen

6.2 ACTIVITEITEN

- Initieert, ontwerpt, verzorgt en evalueert onderwijs op het gebied van beeldende kunst en vormgeving en culturele en kunstzinnige vorming vanuit een kunstvakgerichte pedagogische en didactische visie (kunstpedagogische visie);

- Gaat daarbij uit van de algemene doelen en de kerndoelen/eindtermen van de betreffende onderwijssector/fase dan wel van de doelen van de instellingen voor kunstzinnige vorming of amateurkunst.

6.3 ARTISTIEKE DIMENSIE

De docent beeldende kunst en vormgeving:

- Verricht conceptuele activiteiten gericht op het creëren c.q. het tot stand brengen van beeldend werk (conceptuele activiteiten: brainstormen, fantaseren, beschrijven, analyseren, probleemstellingen ontwerpen, beeldende oplossingen uitwerken, beoordelen, evalueren, beslissen);
- Verricht fysieke activiteiten gericht op het creëren c.q. het tot stand brengen van beeldend werk (schetsen, ontwerpen, schilderen, graveren, beeldhouwen, gieten, filmen, fotograferen etc.);
- Verricht activiteiten gericht op de ontwikkeling of verdieping van het kunstenaarschap (tracht impulsen en indrukken op te doen die bruikbaar kunnen zijn voor het eigen werk; reflecteert op eigen artistieke ontwikkeling);
- Verricht activiteiten gericht op het bijhouden en verwerven van kennis en inzicht (o.a. bespreken van werk van en met collega's.).

De docent beeldende kunst en vormgeving:

- Draagt zijn fascinatie voor kunst en cultuur/beeldende kunst en vormgeving over aan leerlingen, collega's en schoolleiding (leiding van de instelling);
- Hanteert een visie op de rol van kunsten in het onderwijs;
- Hanteert een visie op onderwijs in de beeldende kunst en vormgeving;
- Creëert binnen de leeromgeving een kunstzinnig klimaat;
- Organiseert en inspireert het leerproces van de leerling;
- Ontwikkelt inzicht bij de leerling in samenhang tussen de diverse kunstdisciplines;
- Begeleidt leerlingen bij eigen beeldend onderzoek;
- Legt relaties tussen productieve en receptieve activiteiten van leerlingen;
- Positioneert het beeldende vak binnen het geheel van leeractiviteiten;
- Stimuleert een interculturele belangstelling.

6.4 THEORETISCHE DIMENSIE

De docent beeldende kunst en vormgeving:

- Volgt ontwikkelingen op het gebied van beeldende kunst en vormgeving;
- Volgt ontwikkelingen op het gebied van kunst en cultuur;
- Levert een bijdrage aan onderzoek naar functie en betekenis van beeldende kunst en vormgeving met name in pedagogisch perspectief;
- Plaatst culturele ontwikkelingen (met name op het gebied van jeugdcultuur en interculturaliteit) in een maatschappelijk perspectief;
- Houdt cultuurhistorische en kunstfilosofische kennis bij;
- Houdt onderwijskundige en didactische kennis bij.

6.5 VAKTECHNISCHE EN ONDERWIJSKUNDIGE/DIDACTISCHE/(PED)AGOGISCHE DIMENSIE

De docent beeldende kunst en vormgeving:

- Verricht activiteiten gericht op de ontwikkeling van eigen beeldende en vormgevings vaardigheden (het onderhouden en verbeteren van vaardigheden, aanleren van nieuwe vaardigheden, bijhouden van technische vakliteratuur, experimenteren met nieuwe technieken);
- Verricht faciliterende activiteiten (m.b.t. materialen, apparatuur, werkruimte).

De docent beeldende kunst en vormgeving:

- Formuleert doelen voor curricula, lessen en projecten (gerelateerd aan algemene doelen en kerndoelen/eindtermen);
- Maakt keuzen met betrekking tot lesmethodes;
- Stelt leerplannen en lesprogramma's op in samenspraak met collegae;
- Voert onderwijs uit rekening houdend met kenmerken van leerlingen (o.a. leeftijd, niveau, verschillen in sociale en culturele achtergrond);
- Onderkent gedrags- en leerproblemen van leerlingen;
- Hanteert verschillende werkvormen;
- Maakt gebruik van nieuwe media;
- Raadpleegt mediatheek, internet, databanken;
- Beheert vaklokaal, rekening houdend met veiligheids- en milieu eisen;
- Begeleidt leerlingen bij de presentatie van hun eigen werk;
- Toetst studievoortgang van leerlingen en neemt examens af.

6.6 MAATSCHAPPELIJKE DIMENSIE

De docent beeldende kunst en vormgeving:

- Onderhoudt eigen kunstzinnig/cultureel netwerk en participeert in landelijke of regionale netwerken kunst en cultuur;
- Draagt bij aan gemeenschappelijke en algemene vorming op intellectueel, cultureel en sociaal gebied, die als grondslag dienen voor een verdere ontwikkeling van de persoonlijkheid, voor het zinvol functioneren als lid van de samenleving en voor een verantwoorde keuze van een verdere scholing en van een beroep (ontleend aan WRR, 1986);
- Participeert in uitvoering van algemene (vakoverstijgende) onderwijstaken;
- Organiseert en neemt deel aan verschillende vormen van overleg zowel binnen de school als met andere belanghebbenden (zoals ouders, toeleverende scholen, collegae van andere scholen; buitenschoolse instellingen);
- Adviseert management op gebied van kunst en cultuur;
- Signaleert eigen bij- en nascholingsbehoeften en neemt deel aan bij- en nascholing;
- Functioneert als 'ondernemer' in de buitenschoolse kunsteducatie (verkent potentiële werkvelden; vertaalt klantvragen in educatieve activiteiten/projecten e.d.; draagt bij aan de verwezenlijking ervan op inhoudelijk en zakelijk/organisatorisch gebied).

6.7 ATTITUDE

De houding van de docent beeldende kunst en vormgeving wordt gekenmerkt door een gedrevenheid om zijn betrokkenheid bij en zijn inspiratie door de kunst over te brengen aan en te delen met anderen (de leerlingen, de deelnemers).

6.8 STARTKWALIFICATIES VAN DE DOCENT BEELDEND KUNST EN VORMGEVING

6.8.1 Professioneel artistieke kennis, vaardigheden en houdingen

Kunsttheoretische kennis

De beginnende docent:

- Heeft inzicht in kernconcepten, structuren en werkwijzen van de beeldende kunst en vormgeving en de historische en sociaal-maatschappelijke achtergronden daarvan en kan deze relateren aan andere kunsten;
- Heeft een brede kennis van de actuele ontwikkelingen binnen de kunsten, nationaal en internationaal, in het bijzonder binnen de beeldende kunst en vormgeving;
- Is bekend met opvattingen over de uiteenlopende wijzen waarop beeldend kunst en vormgeving beschouwd kunnen worden;
- Heeft brede kennis van informatiebronnen, nationaal en internationaal, op het gebied van de kunsten in het algemeen en de beeldende kunst en vormgeving in het bijzonder.

Artistieke vaardigheden op uitvoerend niveau

De beginnende docent:

- Beschikt over een goed ontwikkeld vermogen om beeldend te denken;
- Is in staat de eigen waarnemingen, indrukken en emoties in artistieke ideeën te transformeren;
- Weet de eigen artistieke ideeën en eigen artistieke visie met behulp van (audio) visuele media in autonoom of toegepast beeldend werk te vertalen;
- Heeft kennis van de toepassing van uiteenlopende media, technieken, instrumenten en materialen (inclusief de nieuwe digitale media);
- Beheerst tenminste één medium binnen de twee- of driedimensionale vormgeving of de audiovisuele vormgeving op professioneel niveau;
- Bezit reflectieve vaardigheden om zich op het gebied van de beeldende kunst en vormgeving verder te kunnen ontwikkelen;
- Weet het eigen werk te relateren aan dat van andere kunstenaars of stromingen.

Artistieke attitude

De beginnende docent:

- Heeft een begin gemaakt met het ontwikkelen van een eigen artistieke visie;

- Heeft de behoefte en de ambitie om zelf op uitvoerend niveau actief te zijn op het gebied van de beeldende kunst en vormgeving;
- Heeft een grote en brede culturele belangstelling.

6.8.2 Vakinhoudelijke en vakdidactische kennis, vaardigheden en houding (en vakoverstijging/vakkenintegratie)

Kennis, vaardigheden en houdingen om (al dan niet in teamverband) onderwijscurricula, cursusplannen en educatieve projecten op het gebied van de beeldende kunst en vormgeving (en van de kunst in het algemeen) te initiëren, te ontwerpen, uit te voeren en te evalueren in verschillende (onderwijs)sectoren.

De beginnende docent:

- Is in staat om een pedagogische en didactische visie te hanteren op onderwijs in de beeldende kunst en vormgeving en op kunst en cultuur in het algemeen (kunstpedagogische visie);
- Kan een bijdrage leveren aan onderzoek naar functie en betekenis van beeldende kunst en vormgeving met name in (ped)agogisch perspectief;
- Heeft kennis van de kerndoelen/eindtermen van vakken op het gebied van beeldende kunst en vormgeving (en van de kunstvakken in het algemeen) van de betreffende onderwijssector/-fase als ook van de doelstellingen van centra voor de kunsten en kan die doelen betrekken op zijn eigen onderwijs.

De beginnende docent:

- Kan op grond van zijn kunstpedagogische visie en vakinhoudelijke kennis een beargumenteerde keuze maken voor het gebruik van methodisch les-c.q. onderwijs- of werkmateriaal;
- Kan door wijze van omgaan met beeldende kunst en vormgeving de materiële en immateriële leeromgeving zo inrichten dat interesse in beeldende kunst en vormgeving bij leerlingen of deelnemers wordt gewekt en gestimuleerd;
- Heeft kennis van veiligheids- en milieuvoorschriften t.a.v. apparatuur en vaklokaal;

De beginnende docent bezit de noodzakelijke kennis en vaardigheden om leerlingen of deelnemers te onderwijzen en te begeleiden bij:

- Het ontwikkelen en/of verwerken van beeldende problemen;

- Het beeldend werkproces;
- De keuze en gebruik van beeldende middelen;
- Het beschouwen van eigen beeldend werk van de leerling/deelnemer;
- Het beschouwen van beeldend werk van kunstenaars en vormgevers.

De beginnende docent:

- Bezit kennis en vaardigheden om te onderwijzen in het maatschappelijk functioneren van kunst in cultuurhistorische context;
- Heeft inzicht in de samenhang tussen de diverse kunstdisciplines en kan deze samenhang in zijn onderwijs concretiseren;
- Kan leerlingen adviseren en begeleiden bij culturele activiteiten (kunstmentoraat);
- Bezit kennis om leerlingen te informeren over studies en beroepen waarin kunst en cultuur een rol spelen.

De beginnende docent is in staat:

- Om valide en betrouwbare instrumenten ten behoeve van proces en productevaluaties (toetsing examinering en afsluiting) met betrekking tot zowel praktijkwerkstukken als theorie/beschouwing samen te stellen, af te nemen en de resultaten ervan te interpreteren;
- Om bij evaluaties vakoverstijgende en algemene onderwijsdoelen te betrekken.

6.8.3 Algemene (ped)agogische, didactische en onderwijskundige kennis, vaardigheden en houdingen

Pedagogische kennis en vaardigheden

De beginnende docent:

- Heeft inzicht in de relaties tussen onderwijs, vorming en opvoeding binnen een sociaal-culturele context;
- Is in staat een actieve, zo zelfstandig mogelijke lerende leerling of deelnemer centraal te stellen;
- Kan een veilig en stimulerend pedagogisch klimaat creëren;
- Heeft inzicht in verschillen tussen leerlingen (seks, cultuur, sociaal-economische achtergrond, ontwikkelingspsychologisch), houdt rekening met deze verschillen en gebruikt ze in positieve zin;

- Bezit voldoende kennis en vaardigheden om (sociaal) pedagogische of leer- en gedrags problemen te signaleren en weet wanneer externe deskundigheid ingeroepen moet worden.

Algemene onderwijskundige en didactische kennis en vaardigheden

De beginnende docent:

- Heeft kennis van algemene en vakoverstijgende onderwijsdoelen voor de verschillende onderwijssectoren;
- Heeft algemene didactische en onderwijskundige kennis en vaardigheden op het gebied van: onderwijsdoelen, leerinhouden selecteren en ordenen, leeractiviteiten; mediagebruik, werkvormen, groeperingsvormen, leeromgevingen en zelfstandig leren; studievaardigheden groepsdynamische processen, effectief onderwijs; beroepsgerichtheid en praktijkleren; proces en productevaluatie;
- Heeft kennis van de Nederlandse educatieve binnenschoolse en buitenschoolse structuur;
- Bezit kennis en vaardigheden om met collegiale hulp intercultureel onderwijs in zijn lespraktijk te integreren;
- Bezit de ICT-basisvaardigheden ('Digitaal Onderwijsrijbewijs') en kan deze vaardigheden bij het ontwerpen, uitvoeren en evalueren van zijn onderwijs inzetten.

Kennis, vaardigheden en houdingen om te functioneren in (school)team en (school)organisatie

De beginnende docent:

- Is in staat zijn kunstpedagogische visie en de daaruit voortvloeiende keuzes te verantwoorden in het kader van de waarden en identiteitsuitspraken die gelden binnen de school/instelling waar men werkzaam is;
- Is in staat tot constructief overleg met collegae en kan in teamverband uitvoering geven aan de verzorging van vak- of discipline-overstijgend onderwijs;
- Kan collegiale ondersteuning accepteren en geven;
- Kan op constructieve wijze participeren in de uitvoering van algemene (vakoverstijgende) onderwijstaken en in de ontwikkeling van de school of het centrum voor de kunsten als lerende arbeidsorganisatie;
- Kan bijdragen aan het systeem van kwaliteitszorg dat binnen de school of instelling geldt.

Kennis, vaardigheden en houdingen ten aanzien van relaties tussen onderwijs en maatschappij; relaties met buitenschoolse instellingen en groepen

De beginnende docent:

- Is in staat te communiceren met ouders/verzorgers/(jong)volwassenen;
- Is in staat contacten buiten school of instelling te leggen en te onderhouden voor de voor uitvoering van vak(overstijgende) zaken;
- Is bereid en in staat om een eigen kunstzinnig/cultureel netwerk te onderhouden en/of te participeren in landelijke en/of regionale en plaatselijke netwerken van kunst en cultuur;
- Heeft kennis van culturele instellingen en culturele aanbod in stad of regio;
- Heeft kennis, vaardigheden en houdingen op het gebied van ondernemerschap in de kunsteducatie;
- Heeft kennis en kennisverwerving van potentiële werkvelden en klanten, heeft een klantgerichte houding, kan klantvragen vertalen naar educatieve activiteiten en kan deze activiteiten plannen, begroten en er publiciteit aan geven.

6.8.4 Vernieuwingsgerichte kennis, vaardigheden en houdingen/doorgroeicompententie

Vernieuwingsgerichte houding en vaardigheden

De beginnende docent:

- Kan actuele inhoudelijke ontwikkelingen in de kunst (met name beeldende kunst en vormgeving) en in eigen vakgebied onderzoeken en toepassen in de onderwijspraktijk;
- Kan culturele ontwikkelingen (met name op het gebied van jeugdcultuur en interculturaliteit) in een maatschappelijk perspectief plaatsen en relateren aan het eigen vakgebied;
- Kan individueel of met collegae bijdragen aan adoptie en implementatie van onderwijsvernieuwingen.

Doorgroeicompententie

De beginnende docent:

- Beschikt over een reflectieve houding ten aanzien van de eigen onderwijspraktijk en is in staat tot zelfevaluatie;
- Kan nascholingsvragen formuleren en is bereid tot deelnemen aan nascholing.

6.9 ONTWIKKELINGEN DOCENT BEELDENE KUNST EN VORMGEVING

De ontwikkelingen in het voortgezet onderwijs (basisvorming, tweede fase) laten zien dat de gangbare vakspecifieke invulling van de beeldende vakken audiovisuele vormgeving, handenarbeid, tekenen en textiele werkvormen plaats maakt voor invullingen die met termen als samenhang, combinatie of integratie van beeldende vakken worden aangeduid.

Van samenhang kan worden gesproken als de leerplannen van apart aangeboden beeldende vakken op elkaar worden afgestemd. Integratie kent verschillende varianten zoals het in het platte vlak en ruimtelijk werken vanuit één opdracht, het vanuit één thema werken aan vakspecifieke opdrachten of volledige integratie van de vakken op basis van een bepaald scholingsconcept.

Dat het aantal scholen met een geïntegreerd vakgebied beeldend zal toenemen is waarschijnlijk. Het ontwikkelen van brede leergebieden en het in combinatie aanbieden van vakken ondersteunt de bedoelingen van de basisvorming en de tweede fase. Ook zullen organisatorische en financiële overwegingen van de directie en/of dubbele bevoegdheden hierbij een rol spelen. In met name vbo/mavo scholen bestaat een tendens om de basisvorming door een beperkt aantal docenten te laten verzorgen.

De huidige situatie is niet consistent. In de basisvorming blijft ook gezien de herziene kerndoelen sprake van afzonderlijke beeldende vakken, met daarnaast een onbekende hoeveelheid beeldend onderwijs dat samenhangend dan wel geïntegreerd genoemd kan worden. Er zijn geen afsluitende toetsen voor een geïntegreerd gebied beeldend in de basisvorming. Het leerwegenstelsel vbo/mavo kent afzonderlijke beeldende vakken en kende daarnaast een combinatievak beeldende vormgeving. Dat is echter later weer geschrapt. CKV 2/3 kent alleen beeldende vormgeving (bestaande uit tenminste twee van de beeldende vakken al dan niet in combinatie).

De eerste- en tweedegraads lerarenopleidingen leiden nu op tot bevoegdheden in afzonderlijke beeldende vakken: een bevoegdheid voor een geïntegreerd gebied beeldend is er nog niet. De beroepsprofielen en startkwalificaties gaan uit van een docentschap beeldende kunst en vormgeving en niet meer van een docentschap handenarbeid, tekenen, textiele werkvormen. Wel lijkt het wenselijk dat na een brede basisopleiding een specialisatie binnen het gebied van tweedimensionale of driedimensionale vormgeving plaatsvinden. De vraag is of ook audiovisuele vormgeving (door sommigen met vierdimensionaal aangeduid) één van de

specialisaties zal moeten zijn. Gewezen kan worden op de toenemende tendens om binnen de beeldende kunst gebruik te maken van audiovisuele middelen. Verder is in de wettelijke vernieuwingen van het voortgezet onderwijs, audiovisuele vormgeving om pragmatische redenen ondergebracht bij de beeldende vakken. Binnen de sector film en televisie van de Projectorganisatie Kunstvakonderwijs wordt audiovisuele vormgeving breder opgevat, namelijk als het vakgebied waarbij alle mogelijkheden van beeld en geluid worden gebruikt om verhalen te vertellen (fictie of non-fictie). In die opvatting is beeldende kunst en vormgeving een deelverzameling van audiovisuele vormgeving en niet andersom.

De profielen en startkwalificaties beeldende kunst en vormgeving hebben geen betrekking op die brede invulling van audiovisuele vormgeving, maar wel op de beperktere invulling binnen het domein van de beeldende kunst en vormgeving. Daarnaast zijn een beroepsprofiel en startkwalificaties opgesteld voor een zelfstandig vakgebied audiovisueel.

7 Beroepsprofiel en startkwalificaties van de docent dans

7.1 DEFINITIE

De docent dans verzorgt binnen de verschillende onderwijssectoren onderwijs in de praktijk en de theorie van dans alsmede onderwijs in kunst en cultuur in het algemeen en maakt daarbij gebruik van het dans- en kunstaanbod in de regio. De docent dans verzorgt en begeleidt in de buitenschoolse educatie (in centra voor de kunsten en in particuliere ballet- en dansscholen) en in de amateursector lessen, cursussen, projecten, choreografieën, voorstellingen en andere activiteiten (workshops, excursies e.d.).

Het werkterrein van de docent dans bestrijkt de volgende onderwijssectoren:

- Primair Onderwijs (PO)
- Voortgezet Onderwijs (VO)
- Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie (BVE)
- Hoger Beroepsonderwijs (HBO)
- De buitenschoolse kunsteducatie
- Amateurkunst

Therapeutische en orthopedagogische kunstbeoefening wordt buiten beschouwing gelaten, evenals werkterreinen die pas na een aantal jaren praktijkervaring vervuld kunnen worden zoals het kunstcoördinatorschap CKV 1, het consulentchap in de steunfunctie kunstzinnige vorming en het kunstvakonderwijs.

Wettelijk kader:

- Wetgeving PO/VO
- WHW
- WEB
- Bevoegdheidsregelingen
- Erkenningenregeling eerste lijn (inspectie kv/ak)
- Erkenningenregeling tweede lijn (inspectie kv/ak)
- Benoembaarheidseisen

7.2 ACTIVITEITEN

De docent dans:

- Initieert, ontwerpt, verzorgt en evalueert onderwijs op het gebied van dans en culturele en kunstzinnige vorming vanuit een kunstvakgerichte pedagogische en didactische visie (kunstpedagogische visie);
- Gaat daarbij uit van de algemene doelen, de kerndoelen en eindtermen van de betreffende onderwijssector/fase, dan wel van de doelen van centra voor de kunsten en het amateurveld;
- Creëert daarbij leersituaties waarin leerlingen, cursisten of amateurs zich in dans en kunst gericht kunnen ontwikkelen en bekwamen in artistieke en algemene zin.

7.3 ARTISTIEKE DIMENSIE

De docent dans:

- Praktiseert dans productief en receptief;
- Draagt uitvoerend en/of scheppend bij aan de realisatie en/of creatie van danskunstwerken;
- Reflecteert op eigen dansante activiteiten;
- Maakt choreografieën;
- Communiceert door middel van lichaamstaal;
- Stemt zijn persoonlijke inbreng in het kunstwerk c.q. de dansvoorstelling af op de overige medewerkers en elementen van de voorstelling;
- Legt relaties tussen dans en andere kunstvormen/disciplines.

De docent dans:

- Draagt zijn fascinatie voor kunst en cultuur/dans over aan leerlingen/deelnemers, collegae en schoolleiding (leiding van de instelling);
- Hanteert een visie op de rol van de kunsten in de binnen- en buitenschoolse educatie en de amateurdans (kunstpedagogische visie);
- Ontwikkelt visie op de amateurdans als onderdeel van de amateurkunst;
- Creëert binnen de leeromgeving een kunstzinnig klimaat;
- Organiseert en inspireert het leerproces van de leerling;
- Legt relaties tussen muziek en dans en ontwikkelt inzicht bij de leerling/deelnemer in de samenhang tussen de diverse kunstdisciplines;
- Begeleidt leerlingen bij eigen dansonderzoek;

- Legt relaties tussen productieve en receptieve activiteiten van de leerlingen;
- Positioneert dans binnen het geheel van leeractiviteiten;
- Stimuleert roldoorbrekend gedrag;
- Stimuleert een interculturele belangstelling;
- Geeft blijk van zijn fascinatie voor het werken met en begeleiden van niet-professionele beoefenaars van dans.

7.4 THEORETISCHE DIMENSIE

De docent dans:

- Volgt ontwikkelingen op het gebied van dans;
- Volgt ontwikkelingen op gebied van kunst en cultuur;
- Levert een bijdrage aan onderzoek naar functie en betekenis van dans met name in pedagogisch perspectief;
- Plaatst culturele ontwikkelingen met name op het gebied van hedendaagse jeugdcultuur en intercultureel terrein in een maatschappelijk perspectief;
- Houdt cultuurhistorische en kunstfilosofische kennis bij;
- Houdt onderwijskundige en didactische kennis bij.

7.5 VAKTECHNISCHE EN ONDERWIJSKUNDIGE/DIDACTISCHE/(PED)AGOGISCHE DIMENSIE

De docent dans:

- Gebruikt het lichaam als instrument, waarmee de eigen beleving en interpretatie van de dans wordt uitgedrukt;
- Hanteert een bewegingsvocabulair, ontleend aan verschillende dansvormen en stijlen;
- Ontwikkelt een persoonlijke bewegingstaal;
- Varieert op improvisaties;
- Structureert composities en legt deze vast;
- Maakt choreografieën en maakt eenvoudige muziekmontages;
- Maakt voor of samen met leerlingen/deelnemers/amateurs dansproducties en begeleidt en/of regisseert presentaties;
- Werkt met (theater)vormgevingsmiddelen;
- Gebruikt anatomische en fysiologische kennis ter preventie van blessures.

De docent dans:

- Formuleert doelen voor curricula (gerelateerd aan kerndoelen en eindtermen), voor lessen, projecten, trainingen en voorstellingen; doceert dans 'in samenhang' en hanteert verschillende overdrachtsvormen;
- Maakt keuzen met betrekking tot lesmethodes, cursusmethodes en repertoire;
- Stelt werk-, leer- en lesplannen op en stemt deze af met collegae;
- Geeft onderwijs, verzorgt cursussen en voorstellingen rekening houdend met kenmerken van leerlingen en deelnemers (o.a. leeftijd, niveau, belangstelling, wensen, verschillen in sociale en culturele achtergrond);
- Onderkent gedrags- en leerproblemen van leerlingen/cursisten;
- Hanteert verschillende werkvormen;
- Raadpleegt mediatheek, internet, databanken;
- Maakt gebruik van nieuwe media;
- Beheert vaklokaal en kostuumdepot;
- Organiseert presentaties en voorstellingen;
- Begeleidt leerlingen/cursisten bij het proces van presentatie hun eigen werk;
- Toetst studievoortgang van leerlingen, beoordeelt cursisten/deelnemers en neemt examens af.

7.6 MAATSCHAPPELIJKE DIMENSIE

De docent dans:

- Onderhoudt eigen kunstzinnig/cultureel netwerk en participeert in landelijke of regionale netwerken kunst en cultuur;
- Draagt bij aan gemeenschappelijke en algemene vorming op intellectueel, cultureel en sociaal gebied, die als grondslag dienen voor een verdere ontwikkeling van de persoonlijkheid, voor het zinvol functioneren als lid van de samenleving en voor een verantwoorde keuze van een verdere scholing en van een beroep (ontleend aan WRR, 1986);
- Participeert in uitvoering van algemene (vakoverstijgende) onderwijstaken;
- Organiseert en neemt deel aan verschillende vormen van overleg zowel binnen de school/instelling als met andere belanghebbenden (zoals ouders, toeleverende scholen, collegae van andere scholen/buitenschoolse instellingen);
- Adviseert management op gebied van kunst en cultuur;
- Signaleert eigen bij- en nascholingsbehoeften en neemt deel aan bij- en nascholing;

– Functioneert als ‘ondernemer’ in de buitenschoolse kunsteducatie (verkent potentiële werkvelden; vertaalt klantvragen in educatieve activiteiten/projecten e.d.; draagt bij aan de verwezenlijking ervan op inhoudelijk en zakelijk/organisatorisch gebied).

7.7 ATTITUDE

De houding van de docent dans wordt gekenmerkt door een gedrevenheid om zijn betrokkenheid bij en inspiratie door de kunst over te brengen aan en te delen met anderen (leerlingen, cursisten, amateurs).

7.8 STARTKWALIFICATIES VAN DE DOCENT DANS

7.8.1 Professioneel artistieke kennis, vaardigheden en houdingen

Kunsttheoretische kennis

De beginnende docent:

- Heeft inzicht in kernconcepten, structuren en werkwijzen van de danskunst en de historische en sociaal-maatschappelijke achtergronden daarvan en kan deze relateren aan andere kunsten;
- Heeft een brede kennis van de actuele ontwikkelingen binnen de kunsten, nationaal en internationaal, in het bijzonder binnen de danskunst;
- Heeft kennis van muziek en muziekgeschiedenis;
- Heeft kennis van en inzicht in inspiratiebronnen, werkwijze en werk van de choreograaf;
- Beheerst en heeft inzicht in alle aspecten die samenhangen met het maken van een theaterproductie (licht, geluid, kostuum, decor, andere disciplines);
- Heeft brede kennis van informatiebronnen, nationaal en internationaal, op het gebied van de kunsten in het algemeen en van dans in het bijzonder.

Artistieke vaardigheden op uitvoerend niveau

De beginnende docent:

- Gebruikt het lichaam als instrument, waarmee de eigen beleving en interpretatie van de dans wordt uitgedrukt;
- Heeft een begin gemaakt met het ontwikkelen van een persoonlijke bewegingstaal;
- Beheerst tenminste twee danstechnieken op professioneel niveau en andere dan deze twee technieken (westers en niet-westers) op een minimaal niveau;
- Beheerst twee of meer dansdisciplines, technisch en artistiek-inhoudelijk;
- Hanteert een bewegingsvocabulair, ontleend aan verschillende dansvormen en stijlen
- Is in staat danscomposities te structureren en deze vast te leggen;
- Is in staat choreografieën te maken.

Artistieke attitude

De beginnende docent:

- Heeft een begin gemaakt met het ontwikkelen van een eigen artistieke visie;

- Heeft de behoefte en de ambitie om zelf op uitvoerend niveau actief te zijn op het gebied van de dans;
- Heeft een grote en brede culturele belangstelling;

7.8.2 Vakinhoudelijke en vakdidactische kennis, vaardigheden en houdingen (en vakoverstijging/vakkenintegratie)

De beginnende docent dans heeft kennis, vaardigheden en houdingen om (al dan niet in teamverband) onderwijscurricula, cursusplannen, en educatieve projecten op het gebied van de dans (en van de kunst in het algemeen) te initiëren, te ontwerpen, uit te voeren en te evalueren in verschillende onderwijssectoren

De beginnende docent:

- Is in staat om een pedagogische en didactische visie te hanteren op onderwijs in de dans en op kunst en cultuur in het algemeen (kunstpedagogische visie);
- Kan een bijdrage leveren aan onderzoek naar functie en betekenis van dans met name in pedagogisch perspectief;
- Heeft kennis van de kerndoelen/eindtermen van dans (en van de kunstenvakken in het algemeen) van de betreffende onderwijssector/-fase, als ook van de doelstellingen van de centra voor de kunsten en de amateurdans en kan die doelen betrekken op zijn eigen werk in de binnen- en buitenschoolse kunsteducatie en amateurwerkveld.

De beginnende docent:

- Kan op grond van zijn kunstpedagogische visie en vakinhoudelijke kennis een beargumenteerde keuze maken voor het gebruik van artistiek en methodisch les-, onderwijs- of werkmateriaal;
- Kan door een wijze van omgaan met de dans de materiele en immateriële leeromgeving zo inrichten dat interesse bij leerlingen in dans wordt gewekt en gestimuleerd;
- Bezit kennis van anatomie en blessurepreventie.

De beginnende docent:

- Bezit de noodzakelijke kennis en vaardigheden om leerlingen/deelnemers te onderwijzen en te begeleiden bij:
  - Het ontwikkelen van de dansvaardigheid, expressie, improvisatie en samenwerking bij het dansen;

- Het laten vormgeven van dans (compositie; toepassen van vormgevingsmiddelen als decor, licht, kostuums, geluid);
- Het presenteren van een dans (uitvoering);
- Het beschouwen van eigen dans van de leerling/deelnemer;
- Het beschouwen van professionele dans.

De beginnende docent:

- Bezit kennis en vaardigheden het maatschappelijk functioneren van kunst in cultuurhistorische context te plaatsen en te onderwijzen;
- Heeft inzicht in de samenhang tussen de diverse kunstdisciplines en kan deze samenhang in zijn onderwijs concretiseren;
- Kan leerlingen adviseren en begeleiden bij culturele activiteiten (kunstmentoraat);
- Bezit kennis om leerlingen/deelnemers te oriënteren in studies en beroepen waarin kunst en cultuur een rol spelen.

De beginnende docent is in staat:

- Om valide en betrouwbare instrumenten ten behoeve van proces- en productevaluaties (toetsing examinering en afsluiting) met betrekking tot zowel danspresentaties als theorie/beschouwing samen te stellen, af te nemen en de resultaten ervan te interpreteren;
- Is in staat bij deze evaluaties vakoverstijgende vaardigheden en algemene opleidingsdoelen te betrekken.

7.8.3 Algemene (ped)agogische, didactische en onderwijskundige kennis, vaardigheden en houdingen

Pedagogische kennis en vaardigheden

De beginnende docent:

- Heeft inzicht in de relaties tussen onderwijs, vorming en opvoeding binnen een sociaal-culturele context;
- Is in staat een actieve, zo zelfstandig mogelijke lerende leerling centraal te stellen;
- Kan een veilig en stimulerend pedagogisch klimaat creëren;
- Heeft inzicht in de verschillen tussen leerlingen (sekse, cultuur, sociaal-economische achtergrond, ontwikkelingspsychologisch), houdt rekening met deze verschillen en gebruikt ze in positieve zin;

- Bezit voldoende kennis en vaardigheden om (sociaal)pedagogische of leer- en gedrags problemen te signaleren en weet wanneer externe deskundigheid ingeroepen moet worden.

Algemene onderwijskundige en didactische kennis en vaardigheden

De beginnende docent:

- Heeft kennis van algemene en vakoverstijgende onderwijsdoelen voor de verschillende onderwijssectoren;
- Heeft algemene didactische en onderwijskundige kennis en vaardigheden op het gebied van: onderwijsdoelen, leerinhouden selecteren en ordenen, leeractiviteiten; mediagebruik, werkvormen, groeperingsvormen, leeromgevingen en zelfstandig leren; studievaardigheden, groepsdynamische processen, effectief onderwijs; beroepsgerichtheid en praktijkleren; proces en productevaluatie;
- Heeft kennis van de Nederlandse educatieve binnenschoolse en buitenschoolse structuur;
- Bezit kennis en vaardigheden om met collegiale hulp intercultureel onderwijs in zijn onderwijs te integreren;
- Bezit de ICT-basisvaardigheden ('Digitaal Onderwijsrijbewijs') en kan deze vaardigheden bij het ontwerpen, uitvoeren en evalueren van zijn onderwijs inzetten.

Kennis, vaardigheden en houdingen om te functioneren in (school)team en (school)organisatie

De beginnende docent:

- Is in staat zijn kunstpedagogische visie en de daaruit voortvloeiende keuzes te verantwoorden in het kader van de waarden en identiteitsuitspraken die gelden binnen de school/instelling waar men werkzaam is;
- Is in staat tot constructief overleg met collegae en kan in teamverband uitvoering geven aan de verzorging van vak- of discipline-overstijgend werk in kunsteducatie en amateurdans;
- Kan collegiale ondersteuning accepteren en geven;
- Kan op constructieve wijze participeren in de uitvoering van algemene (vakoverstijgende) onderwijstaken en in de ontwikkeling van de school of het centrum van de kunsten/particuliere dansschool als lerende arbeidsorganisatie;
- Kan bijdragen aan het systeem van kwaliteitszorg dat binnen de school of instelling geldt.

Kennis, vaardigheden en houdingen ten aanzien van relaties tussen onderwijs en maatschappij; relaties met buitenschoolse instellingen en groepen

De beginnende docent:

- Is in staat te communiceren met ouders/verzorgers/(jong) volwassenen;
- Is in staat contacten buiten school of instelling te leggen en te onderhouden voor de voor uitvoering van vak(overstijgende) zaken;
- Is bereid en in staat om een eigen kunstzinnig/cultureel netwerk te onderhouden en/of te participeren in landelijke en/of regionale en plaatselijke netwerken van kunst en cultuur;
- Heeft kennis van culturele instellingen en culturele aanbod in stad of regio;
- Heeft kennis, vaardigheden en houdingen op het gebied van ondernemerschap in de kunsteducatie;
- Heeft kennis van potentiële werkvelden en klanten, een klantgerichte houding, kan klantvragen vertalen naar educatieve activiteiten en deze activiteiten kunnen plannen, begroten en er publiciteit aan geven.

7.8.4 Vernieuwingsgerichte kennis, vaardigheden en houdingen/doorgroeicompentie

Vernieuwingsgerichte houding en vaardigheden

De beginnende docent:

- Kan actuele inhoudelijke ontwikkelingen in de kunst (met name de danskunst) en in eigen vakgebied onderzoeken en toepassen in onderwijspraktijk;
- Kan culturele ontwikkelingen (met name op het gebied van jeugdcultuur en interculturaliteit) in een maatschappelijk perspectief plaatsen en relateren aan het eigen vakgebied;
- Kan individueel of met collegae bijdragen aan adoptie en implementatie van onderwijsvernieuwingen.

Doorgroeicompentie

De beginnende docent:

- Beschikt over een reflectieve houding ten aanzien van de eigen onderwijspraktijk en is in staat tot zelfevaluatie;
- Kan nascholingsvragen formuleren en is bereid tot deelnemen aan nascholing.

7.9 ONTWIKKELINGEN DOCENT DANS

Tot voor kort functioneerde de docent dans grotendeels in de buitenschoolse kunsteducatie en op projectbasis in het onderwijs. Sinds de invoering van de basisvorming is dans een regulier kunstvak in het voortgezet onderwijs. Het aantal scholen dat dans als vak aanbiedt is nog zeer beperkt.

Stenvers (1991) onderscheidt vijf benaderingen in de danseducatie: technisch, structureel, receptief/theoretisch, expressief/creatief en affectief. Bij de technische benadering ligt het accent op de ontwikkeling van instrumentele motorische vaardigheden vooral door middel van overdracht van danstechniek(en). Bij de structurele benadering gaat het om overdracht van bestaande dansstructuren en ordeningsprincipes, het leren uitvoeren van reeds vormgegeven, bestaande dans. In de receptief/theoretische benadering ligt het accent op de ontwikkeling van kennis, inzicht en attitudes, vooral door het confronteren met en het nabeschouwen van dansproducten van anderen. Bij de expressief/creatieve benadering ligt het accent op de ontwikkeling van het vermogen van de leerling de eigen beleving en ervaringen in dans uit te drukken en de ontwikkeling van een persoonlijk dansidoom, door middel van opdrachten tot exploreren en improviseren.

De affectieve benadering legt het accent op de dansbeleving van de leerling, genegenheid tot dans, het dansgevoel en de relatie tot de ander in de dans (het sociale aspect). Het affectieve speelt een rol bij alle benaderingen: zonder dansbeleving, plezier en motivatie zal iedere dansactiviteit nooit aan de essentie van dans weten te raken.

De traditionele theatrale dansvormen zoals het klassieke ballet en de moderne dans stellen hoge lichamelijke en danstechnische eisen. De bijbehorende technische en structurele benaderingen waren niet geschikt voor danseducatie in het algemeen vormend onderwijs. Eind jaren vijftig werd de dansexpressie ontwikkeld. Deze dansvorm kent een expressief/creatieve en affectieve benadering. Doordat wordt uitgegaan van natuurlijke bewegingen van leerlingen en er minder technische eisen worden gesteld is het een geschikte dansvorm voor onderwijs aan heterogene groepen leerlingen. Dans in het huidige voortgezet onderwijs is niet specifiek gericht op één dansvorm maar is op weg naar een vak dat de dans als een geheel benadert en waarin verschillende methodisch-didactische benaderingen een rol spelen.

Er is een toename te constateren van jongeren en volwassenen die als dansamateur actief zijn. Dit wordt onder andere zichtbaar tijdens landelijke manifestaties als *de Kunstbende* en *De Opkomst*. De docent speelt dan bij het geven van lessen en het werken aan producties een leidende, maar ook begeleidende en verwijzende rol. Naast de dansdocenten werkzaam in de gesubsidieerde centra voor kunstzinnige vorming zijn veel docenten werkzaam in particuliere ballet en dansscholen.

Sinds 1990 organiseert het Landelijk Centrum Amateurdans provinciale en landelijke amateurdansfestivals. Deze festivals hebben een groot bereik. In de voorbereiding op deze evenementen biedt het LCA scholing en choreografiebegeleiding aan. Deze ontwikkeling zal naar verwachting zeker doorzetten.

8 Beroepsprofiel en startkwalificaties van de docent drama/theaterdocent

8.1 DEFINITIE

De docent drama/theaterdocent verzorgt binnen de verschillende onderwijssectoren onderwijs in de praktijk en de theorie van drama, alsmede onderwijs in kunst en cultuur in het algemeen en maakt daarbij uitdrukkelijk gebruik van het theater- en kunstaanbod in de regio. In de buitenschoolse kunsteducatie werkt de docent drama vooral als trainer van spelvaardigheden, cursusdocent en als regisseur.

In de binnenschoolse kunsteducatie wordt gesproken van de 'docent drama', terwijl in het buitenschoolse veeleer gesproken wordt van de theaterdocent. In deze profielbeschrijving wordt het begrip docent drama gehanteerd als drager van beide betekenissen.

Het werkterrein van de docent drama/theaterdocent bestrijkt de volgende sectoren:

- Primair Onderwijs (PO)
- Voortgezet Onderwijs (VO)
- Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie (BVE)
- Hoger Beroepsonderwijs (HBO)
- De buitenschoolse kunsteducatie
- Amateurkunst

Therapeutische en orthopedagogische kunstbeoefening wordt buiten beschouwing gelaten, evenals werkterreinen die pas na een aantal jaren praktijkervaring vervuld kunnen worden zoals het kunstcoördinatorschap CKV 1, het consulentschap in de steunfunctie kunstzinnige vorming en het kunstvakonderwijs.

Wettelijk kader:

- Wetgeving PO/VO
- WHW
- WEB
- Bevoegdheidsregelingen
- Erkenningenregeling eerste lijn (inspectie kv/ak)
- Erkenningenregeling tweede lijn (inspectie kv/ak)
- Benoembaarheidseisen

8.2 ACTIVITEITEN

De docent:

- Initieert, ontwerpt, verzorgt en evalueert onderwijs en artistieke processen op het gebied van theater en cultuur- en kunsteducatie vanuit een kunstvakgerichte (ped)agogische en didactische visie (kunstpedagogische visie);
- Gaat daarbij uit van de algemene doelen, de kerndoelen en eindtermen van de betreffende onderwijssector/-fase, dan wel van de doelen van centra voor de kunsten en het amateurtheaterveld;
- Creëert daarbij spel- en leersituaties waarin leerlingen, cursisten of amateur-spelers zich in drama en kunst gericht kunnen ontwikkelen en bekwamen in artistieke en algemene zin.

8.3 ARTISTIEKE DIMENSIE

De docent :

- Is productief en receptief actief op het gebied van drama;
- Reflecteert op eigen kunstactiviteiten;
- Kiest repertoire;
- Ontwikkelt een eigen interpretatie en concept en zet dit om in een voorstelling;
- Werkt met diverse (kunst)disciplines;
- Analyseert het menselijk handelen en zet dit om in essentiële uitdrukkingen in tekst, beeld en beweging;
- Schakelt heen en weer tussen acteur, auteur en regisseur;
- Denkt beeldend en zintuigelijk;
- Denkt theateraal;
- Geeft blijk van zijn fascinatie voor theater in kunst(ped)agogische settingen.

De docent:

- Hanteert een visie op de rol van kunsten binnen het onderwijs, het amateurtheater en de theatereducatie;
- Formuleert een eigen visie op theater en het vak drama;
- Positioneert drama binnen het geheel van leeractiviteiten;
- Creëert binnen de leeromgeving een kunstzinnig klimaat;

- Organiseert en inspireert het (artistieke) leerproces van de leerling¹, cursist of amateurspeler;
- Ontwikkelt inzicht bij de leerling in de samenhang tussen de diverse kunstdisciplines;
- Draagt zijn fascinatie voor kunst en cultuur/drama over aan leerlingen, collega's en schoolleiding (leiding van de instelling);
- Begeleidt leerlingen bij eigen onderzoek op het gebied van drama;
- Legt relaties tussen productieve en receptieve activiteiten van leerlingen;
- Stimuleert een interculturele belangstelling;
- Geeft blijk van zijn fascinatie voor het werken met en begeleiden van niet-professionele beoefenaars van theater.

8.4 THEORETISCHE DIMENSIE

De docent:

- Volgt ontwikkelingen op het gebied van drama;
- Volgt ontwikkelingen op het gebied van kunst en cultuur;
- Levert een bijdrage aan onderzoek naar functie en betekenis van drama in pedagogisch perspectief;
- Plaatst culturele ontwikkelingen, met name op het gebied van hedendaagse jeugdcultuur en op intercultureel terrein in een maatschappelijk perspectief;
- Houdt cultuurhistorische en kunstfilosofische kennis bij;
- Houdt onderwijskundige en didactische kennis bij.

8.5 VAKTECHNISCHE EN ONDERWIJSKUNDIGE/DIDACTISCHE/(PED)AGOGISCHE DIMENSIE

De docent:

- Werkt analytisch met beweging, taal, muziek en beeld;
- Benut de lichamelijke ruimte;
- Hanteert nieuwe media.

De docent:

- Formuleert doelen voor curricula en lessen (gerelateerd aan kerndoelen en eindtermen), voor cursussen, trainingen en voorstellingen
- Maakt keuzen met betrekking tot lesmethodes, repertoire en cursusmethodes

---

¹ Waar leerling staat kan ook cursist of deelnemer gelezen worden.

- Stelt leerplannen en lesprogramma's op en stemt deze af met collegae;
- Geeft onderwijs, verzorgt cursussen en regisseert, rekening houdend met kenmerken van leerlingen/cursisten (o.a. leeftijd, niveau, belangstelling, verschillen in sociale en culturele achtergrond);
- Onderkent gedrags- en leerproblemen van leerlingen/cursisten;
- Hanteert verschillende werkvormen;
- Maakt gebruik van nieuwe media;
- Raadpleegt mediatheek, internet, databanken;
- Beheert het vaklokaal;
- Begeleidt leerlingen/cursisten bij presentatie van hun eigen werk;
- Beoordeelt werk van cursisten/spelers en toetst studievoortgangen van leerlingen en neemt examens af.

8.6 MAATSCHAPPELIJKE DIMENSIE

De docent:

- Draagt bij aan gemeenschappelijke en algemene vorming op intellectueel, cultureel en sociaal gebied, die als grondslag dient voor een verdere ontwikkeling van de persoonlijkheid, voor het zinvol functioneren als lid van de samenleving en voor een verantwoorde keuze van een verdere scholing en van een beroep²;
- Participeert in uitvoering van (vakoverstijgende) algemene onderwijstaken;
- Organiseert en neemt deel aan verschillende vormen van overleg, zowel binnen de school als met andere belanghebbenden (zoals ouders, toeleverende scholen, collegae van andere scholen, buitenschoolse instellingen);
- Adviseert management op gebied van kunst en cultuur;
- Onderhoudt een eigen kunstzinnig/cultureel netwerk en participeert in landelijke of regionale netwerken kunst en cultuur;
- Signaleert eigen bij- en nascholingsbehoeften en neemt deel aan bij- en nascholing;
- Functioneert als 'ondernemer' in de buitenschoolse kunsteducatie (verkent potentiële werkvelden; vertaalt klantvragen in educatieve activiteiten/projecten e.d.; draagt bij aan de verwezenlijking ervan op inhoudelijk en zakelijk/organisatorisch gebied).

---

² Ontleend aan WRR, 1986

8.7 ATTITUDE

De houding van de docent drama wordt gekenmerkt door een gedrevenheid om zijn betrokkenheid bij en inspiratie door de kunst over te brengen aan en te delen met anderen (leerlingen, cursisten, spelers).

8.8 STARTKWALIFICATIES DOCENT DRAMA/THEATERDOCENT

8.8.1 Professioneel artistieke kennis, vaardigheden en houdingen

Kunsttheoretische kennis

De beginnende docent:

- Heeft inzicht in kernconcepten, structuren en werkwijzen van drama en theater en de historische en sociaal-maatschappelijke achtergronden daarvan en kan deze relateren aan andere kunsten;
- Heeft een brede kennis van de actuele ontwikkelingen binnen de kunsten, nationaal en internationaal, in het bijzonder binnen drama en theater;
- Is bekend met opvattingen over de uiteenlopende wijzen waarop drama en theater beschouwd kunnen worden;
- Heeft brede kennis van informatiebronnen, nationaal en internationaal, op het gebied van de kunsten in het algemeen en drama en theater in het bijzonder.

Artistieke vaardigheden op uitvoerend niveau

De beginnende docent:

- Beschikt over een goed ontwikkeld vermogen om in theatrale structuren te denken;
- Is in staat de eigen waarnemingen, indrukken en emoties in artistieke ideeën te transformeren;
- Weet de eigen artistieke ideeën en eigen artistieke visie met behulp van visuele en/of auditieve media in theatrale presentaties vorm te geven;
- Heeft kennis van de toepassing van uiteenlopende media, technieken, instrumenten en materialen;
- Heeft kennis van verschillende acteer- en regiestijlen en genres;
- Bezit reflectieve vaardigheden om zich op het gebied van drama verder te kunnen ontwikkelen;
- Weet het eigen werk te relateren aan andere stijlen/genres.

Artistieke attitude

De beginnende docent:

- Heeft een begin gemaakt met het ontwikkelen van een eigen artistieke visie;
- Heeft de behoefte en de ambitie op uitvoerend niveau actief te zijn op het gebied van drama;
- Heeft een grote en brede culturele belangstelling.

8.8.2 Vakinhoudelijke en vakdidactische kennis, vaardigheden en houdingen (en vakoverstijging/vakkenintegratie)

Het betreft hier kennis, vaardigheden en houdingen om (al dan niet in teamverband) onderwijscurricula, cursusplannen, educatieve projecten en regieconcepten op het gebied van drama (en van kunst in het algemeen) te initiëren, te ontwerpen, uit te voeren en te evalueren in verschillende (onderwijs)sectoren.

De beginnende docent:

- Is in staat om een (ped)agogische en didactische visie te hanteren op onderwijs in drama, theater en op kunst en cultuur in het algemeen (kunstpedagogische visie);
- Kan een bijdrage leveren aan onderzoek naar functie en betekenis van drama met name in pedagogisch perspectief;
- Heeft kennis van de kerndoelen/eindtermen van vakken op het gebied van drama (en van de kunstvakken in het algemeen) van de betreffende onderwijssector/-fase, alsook van de doelstellingen van centra voor de kunsten en het amateurtheater en kan die doelen betrekken op zijn eigen werk in binnen- en buitenschoolse kunsteducatie en amateurwerkveld.

De beginnende docent:

- Kan op grond van zijn kunstpedagogische visie en vakinhoudelijke kennis een beargumenteerde keuze maken voor het gebruik van artistiek en methodisch cursus-, onderwijs-, repetitie- of werkmateriaal;
- Kan door een wijze van omgaan met drama de materiele en immateriële leeromgeving zo inrichten dat interesse bij leerlingen en cursisten in drama wordt gewekt en gestimuleerd.

De beginnende docent:

Bezit de noodzakelijke kennis en vaardigheden om leerlingen te onderwijzen en te begeleiden bij:

- Het ontwikkelen van vaardigheden op gebied van spel en theater;
- De presentatie van eigen werk;
- De keuze en gebruik van theatrale (vormgevings)middelen;
- Reflectie op eigen theaterwerk en op het theaterwerk van anderen;
- De ontwikkeling van eigen waarnemings- en analysevaardigheden;

- De analyse van teksten/tekstbehandeling;
- Gebruik van eigen instrumentarium.

De beginnende docent:

- Heeft inzicht in de samenhang tussen de diverse kunstdisciplines en kan deze samenhang in zijn werk, met name in het onderwijs concretiseren;
- Bezit kennis en vaardigheden om het maatschappelijk functioneren van kunst in cultuurhistorische context te plaatsen en te onderwijzen;
- Kan leerlingen adviseren en begeleiden bij culturele activiteiten (kunstmentoraat);
- Bezit kennis om leerlingen te oriënteren in studies en beroepen waarin kunst en cultuur een rol spelen.

De beginnende docent:

- Is in staat om valide en betrouwbare instrumenten ten behoeve van proces en productevaluaties (toetsing, examinering en afsluiting) met betrekking tot zowel praktijkwerkstukken als theorie/beschouwing samen te stellen, af te nemen en de resultaten ervan te interpreteren.
- Is in staat bij deze evaluaties vakoverstijgende vaardigheden en algemene opleidingsdoelen te betrekken.

8.8.3 Algemene (ped)agogische, didactische en onderwijskundige kennis, vaardigheden en houdingen

Pedagogische kennis en vaardigheden

De beginnende docent:

- Heeft inzicht in de relaties tussen onderwijs, vorming en opvoeding binnen een sociaal-culturele context;
- Is in staat een actieve, zo zelfstandig mogelijke lerende leerling centraal te stellen;
- Kan een veilig en stimulerend pedagogisch klimaat creëren;
- Heeft inzicht in verschillen tussen leerlingen (sekse, cultuur, sociaal-economische achtergrond, ontwikkelingspsychologisch), houdt rekening met deze verschillen en gebruikt ze in positieve zin;
- Bezit voldoende kennis en vaardigheden om (sociaal)pedagogische of leer- en gedragsproblemen te signaleren en weet wanneer externe deskundigheid ingeroepen moet worden.

Algemene onderwijskundige en didactische kennis en vaardigheden

De beginnende docent:

- Heeft kennis van algemene en vakoverstijgende onderwijsdoelen voor de verschillende onderwijssectoren.

De beginnende docent heeft algemene didactische en onderwijskundige kennis en vaardigheden op het gebied van:

- Onderwijsdoelen, leerinhouden selecteren en ordenen, leeractiviteiten;
- Mediagebruik, werkvormen, groeperingsvormen, leeromgevingen en zelfstandig leren; studievaardigheden groepsdynamische processen, effectief onderwijs;
- Beroepsgerichtheid en praktijkleren; proces en productevaluatie.

De beginnende docent:

- Heeft kennis van de Nederlandse educatieve binnenschoolse en buitenschoolse structuur;
- Bezit kennis en vaardigheden om met collegiale hulp intercultureel onderwijs in zijn onderwijs te integreren;
- Bezit de ICT-basisvaardigheden ('Digitaal Onderwijsrijbewijs') en kan deze vaardigheden bij het ontwerpen, uitvoeren en evalueren van zijn onderwijs inzetten.

Kennis, vaardigheden en houdingen om te functioneren in (school)team en (school)organisatie

De beginnende docent:

- Is in staat zijn kunstpedagogische visie en de daaruit voortvloeiende keuzes te verantwoorden in het kader van de waarden en identiteitsuitspraken die gelden binnen de instelling waar men werkzaam is;
- Is in staat tot constructief overleg met collegae en kan in teamverband uitvoering geven aan de verzorging van vak- of discipline-overstijgend werk in kunsteducatie en amateurtheater;
- Kan collegiale ondersteuning accepteren en geven;
- Kan op constructieve wijze participeren in de uitvoering van algemene (vakoverstijgende) taken en in de ontwikkeling van de instelling als lerende arbeidsorganisatie;
- Kan bijdragen aan het systeem van kwaliteitszorg dat binnen de school of instelling geldt.

Kennis, vaardigheden en houdingen ten aanzien van relaties tussen onderwijs en maatschappij; relaties met buitenschoolse instellingen en groepen

De beginnende docent:

- Is in staat te communiceren met ouders/verzorgers/(jong) volwassenen;
- Is in staat contacten buiten school/instelling te leggen en te onderhouden voor de voor uitvoering van (vakoverstijgende) zaken;
- Is bereid en in staat om een eigen kunstzinnig/cultureel netwerk te onderhouden en/of te participeren in landelijke en/of regionale en plaatselijke netwerken van kunst en cultuur;
- Heeft kennis van culturele instellingen en culturele aanbod in stad of regio;
- Heeft kennis, vaardigheden en houdingen op het gebied van ondernemerschap in de kunsteducatie;
- Heeft kennis van potentiële werkvelden en klanten, een klantgerichte houding, kan klantvragen vertalen naar educatieve activiteiten en kan deze activiteiten plannen, begroten en er publiciteit aan geven.

8.8.4 Vernieuwingsgerichte kennis, vaardigheden en houdingen/doorgroeicompentie

Vernieuwingsgerichte houding en vaardigheden

De beginnende docent:

- Kan actuele vakinhoudelijke ontwikkelingen op het gebied van drama en in de vakdiscipline onderzoeken en toepassen in onderwijspraktijk;
- Kan culturele ontwikkelingen (met name op het gebied van jeugdcultuur en interculturaliteit) in een maatschappelijk perspectief plaatsen en relateren aan het eigen vakgebied;
- Kan individueel of met collegae bijdragen aan adoptie en implementatie van onderwijsvernieuwingen.

Doorgroeicompentie

De beginnende docent:

- Beschikt over een reflectieve houding ten aanzien van de eigen onderwijspraktijk en is in staat tot zelfevaluatie;
- Kan nascholingsvragen formuleren en is bereid tot deelnemen aan nascholing.

8.9 ONTWIKKELINGEN DOCENT DRAMA/THEATERDOCENT

Tot voor kort functioneerde de docent drama grotendeels in de buitenschoolse kunsteducatie. In de huidige vernieuwing van de kunstvakken in het reguliere onderwijs wint het vak drama aan belang. Door middel van de samenwerking tussen onderwijs en culturele instellingen zoals voorzien in het beleid "Kunst en Cultuur in het Onderwijs" zal ook drama meer aandacht krijgen.

In de ontwikkeling van het beroep van de docent drama zijn twee richtinggevers van bepalende invloed.

Binnen de binnenschoolse kunsteducatie zijn de basisvorming en met name de intrede van de vakken CKV 1, CKV 2, 3 van wezenlijke invloed op de inhoud en de vorm van het beroep docent drama.

In de buitenschoolse kunsteducatie is zichtbaar dat de docent drama (geldt trouwens niet uitsluitend voor de docent drama, maar ook voor de docenten in de andere kunstvakken) steeds meer als een ondernemer moet optreden, die niet alleen zijn vak (lesgeven, regisseren) uitstekend beheerst, maar die ook kan organiseren, projecten initiëren, opzetten en uitvoeren, bemiddelen tussen cultuurproducent en –consument, subsidies aanvragen en een bedrijf(je) leiden.

Er is een aantal algemene ontwikkelingen zichtbaar die zich in de samenleving voordoen en hun directe doorwerking hebben op het beroepsprofiel van de docent drama:

- De samenleving wordt multicultureel, daarbinnen zullen zich zowel op professioneel- als amateurgebied vormen van multicultureel theater ontwikkelen;
- De trend van multidisciplinair werken gaat aan het theater niet voorbij; theater wordt in toenemende mate een zaak van "combined arts".

Naast het geven van cursussen en lessen, in welke vorm dan ook, is het regisseren een van de meest belangrijke en profielbepalende aspecten van de docent drama in de buitenschoolse kunsteducatie.

In de binnenschoolse kunsteducatie wordt gesproken van de docent drama. In het buitenschoolse is het begrip theaterdocent meer gebruikelijk en ook meer adequaat. In *de Notitie Ontwikkelingen in de beroepspraktijk theater* (okt. '98 - 'febr. 99) wordt het volgende gesteld over de docent drama als regisseur.

"De regisseur is niet meer degene die een concept aan zijn acteurs oplegt: ook al zal niet elke individuele acteur daartoe in staat zijn, men is uit op een gezamenlijk

middelenonderzoek naar (andere)ordeningsprincipes, vormgevingsmiddelen etc. De toneel'uitvoering' wordt gezien als scheppende daad.

Deze ontwikkeling heeft een vergelijkbare invloed gehad op de visie op de rol van de docent drama. Deze wordt nu eerder gezien als theatermaker in pedagogische settingen. Hij is 'de kunstenaar-docent', waarmee ook de samenhang tussen 'scheppend-docerend' gelegd is: hij is degene die met amateurs (leerlingen-cursisten-leden van toneelverenigingen) theater maakt.

Sommige mensen in de beroepspraktijk menen dat deze ontwikkeling tot verwarring leidt over de specifieke inzetbaarheid van afgestudeerden van de docentenopleiding ten opzichte van de uitvoerende acteursopleiding en de professionele regie-opleiding; anderen juichen deze ontwikkeling juist toe en wijzen erop dat theaterdocenten altijd een 'gemengde' beroepspraktijk hebben gehad". In het hierboven beschreven profiel wordt uitgegaan van de laatste opvatting.

9 Beroepsprofiel en startkwalificaties van de docent audiovisuele vormgeving

9.1 DEFINITIE

De docent audiovisuele vormgeving verzorgt onderwijs in de praktijk en de theorie van de audiovisuele vormgeving en onderwijs in kunsten mediacultuur. De docent kan werkzaam zijn binnen de verschillende onderwijssectoren en/of de buitenschoolse kunsteducatie/het amateurkunstonderwijs. De docent audiovisueel helpt leerlingen, studenten of cursisten audiovisuele producten te analyseren, te ontwikkelen, voor te bereiden en te realiseren. De docent put hiervoor uit de rijke traditie van de film- en mediastudie waar het gaat om de narratieve structuren in fictieve verhalen of van de televisie- en radiojournalistiek wanneer het gaat om de constructie of deconstructie van een informatief of journalistiek onderwerp.

Audiovisuele vormgeving omvat diverse onderdelen.

De manier waarop een boodschap, een verhaal vorm krijgt, neemt in de audiovisuele vormgeving een prominente plaats in. Bij deze praktische kant van het vak staan experiment en eigen productie-activiteit centraal. Hier gaat het over ideeën, storyboard, decoupage, cameravoering, production design, belichting, geluidsontwerp en montage. In de omgang met film en televisie, maar bijvoorbeeld ook bij nieuwe mediaproducties is teamwork een cruciaal aandachtspunt. De hele logistiek van een project, de productontwikkeling en productie, krijgen de nodige aandacht. Hoe

bescheiden de film mag zijn, productie is een belangrijke voorwaardenscheppende functie.

De theoretische en reflectieve kant van het vak heeft betrekking op de analyse en geschiedenis van audiovisuele media. Centraal staat de relatie tussen vorm en inhoud van films, televisieprogramma's, interactieve programma's en dergelijke. De analyse legt het fundament voor het kritisch en bewust omgaan met media door gericht te leren kijken en de mechanismen van betekenisvorming via mediamiddelen te onderzoeken. Daarbij gaat het niet alleen om de ethische aspecten, zoals mediamanipulatie en mediageweld, maar ook en vooral om het ontdekken van de kracht die uitgaat van een goed verhaal, de schoonheid van bepaalde beelden, de manier waarop mediamiddelen ervaringen en emoties teweeg brengen.

Een bijkomend aspect van media-educatie is het kunnen omgaan met informatiestromen. Ook in andere vakken en in mediatheken zal dit aspect aandacht moeten krijgen. Hier ligt een link met ontwikkelingen in de maatschappij, de audiovisuele sector en de informatiesector. Informatie via zowel kabel als satelliet zal in toenemende mate audiovisuele informatie worden, met de mogelijkheid tot interactie. Dat betekent dat elke mediagebruiker in principe naast consument ook producent is. Voor de consument is het kunnen selecteren en beoordelen van de kwaliteit van de informatie van belang. Voor de producent is daarnaast het effectief en kwalitatief produceren essentieel.

Het werkgebied van de docent strekt zich uit over de volgende sectoren:

- Primair Onderwijs (PO)
- Voortgezet Onderwijs (VO)
- Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie (BVE)
- Hoger Beroepsonderwijs (HBO)
- De buitenschoolse kunsteducatie
- Amateurkunst

Therapeutische en orthopedagogische kunstbeoefening worden buiten beschouwing gelaten, evenals werkterreinen die pas na een aantal jaren praktijkervaring vervuld kunnen worden zoals het kunstcoördinatorschap CKV 1, het consulentschap in de steunfunctie kunstzinnige vorming en het kunstvakonderwijs.

Wettelijk kader

- Wetgeving PO/VO
- WHW
- WEB
- Bevoegdheidsregelingen
- Erkenningenregeling eerste lijn (inspectie kv/ak)
- Erkenningenregeling tweede lijn (inspectie kv/ak)

9.2 ACTIVITEITEN

De docent audiovisuele vormgeving:

- Initieert, ontwerpt, verzorgt en evalueert onderwijs op het gebied van audiovisuele vormgeving, culturele, kunstzinnige en mediavorming vanuit een kunstvakgerichte pedagogische en didactische visie;
- Gaat daarbij uit van de algemene doelen en de kerndoelen/eindtermen van de betreffende onderwijssector/-fase dan wel van de doelen van de instellingen voor kunstzinnige vorming of amateurkunst.

9.3 ARTISTIEKE DIMENSIE

De docent audiovisuele vormgeving:

- Verricht conceptuele activiteiten, gericht op het creëren c.q. tot stand brengen van audiovisueel werk: conceptuele activiteiten als brainstormen, fantaseren, beschrijven, analyseren, probleemstellingen ontwerpen, audiovisuele oplossingen uitwerken, beoordelen, evalueren, beslissen;
- Verricht fysieke activiteiten gericht op het creëren c.q. tot stand brengen van audiovisueel werk (camerawerk, production design, belichten, geluid opnemen, monteren, acteurs regisseren, presentatie en interview etc.);
- Verricht activiteiten gericht op de ontwikkeling of verdieping van het kunstenaarschap, tracht impulsen en indrukken op te doen die bruikbaar kunnen zijn voor het eigen werk, reflecteert op eigen artistieke ontwikkeling;
- Verricht activiteiten gericht op het bijhouden en verwerven van kennis en inzicht, o.a. bespreken van werk van en met collega's.

De docent audiovisuele vormgeving:

- Draagt zijn fascinatie voor kunst en cultuur/audiovisuele vormgeving over aan leerlingen, collega's en schoolleiding/leiding van de instelling;
- Hanteert een visie op de rol van kunsten en media in het onderwijs;
- Hanteert een visie op onderwijs in audiovisuele vormgeving;
- Creëert binnen de leeromgeving een kunstzinnig klimaat;
- Organiseert en inspireert het leerproces van de leerling;
- Ontwikkelt inzicht bij leerlingen in samenhang tussen de diverse kunstdisciplines;
- Begeleidt leerlingen bij eigen audiovisuele experimenten;
- Legt relaties tussen productieve en receptieve activiteiten van leerlingen;
- Positioneert audiovisuele vormgeving en media-educatie binnen het geheel van leeractiviteiten;
- Stimuleert interculturele belangstelling.

9.4 VAKTECHNISCHE EN ONDERWIJSKUNDIGE/DIDACTISCHE/(PED)AGOGISCHE DIMENSIE

De docent audiovisuele vormgeving:

- Verricht activiteiten gericht op de ontwikkeling van eigen vaardigheden: het onderhouden en verbeteren van vaardigheden, aanleren van nieuwe vaardigheden, bijhouden van vakliteratuur, experimenteren met nieuwe technieken;
- Verricht faciliterende activiteiten m.b.t. materialen, apparatuur, werkruimte;

De docent audiovisuele vormgeving:

- Formuleert doelen voor curricula en lessen, gerelateerd aan algemene doelen en kerndoelen/eindtermen;
- Maakt keuzen met betrekking tot lesmethodes;
- Stelt leerplannen en lesprogramma's op, in samenspraak met collegae;
- Voert onderwijs uit, rekening houdend met kenmerken van leerlingen waaronder leeftijd, niveau, verschillen in sociale en culturele achtergrond;
- Onderkent gedrags- en leerproblemen van leerlingen;
- Hanteert verschillende werkvormen;
- Maakt gebruik van zowel 'oude' als 'nieuwe' media;
- Raadpleegt mediatheek, internet, databanken;
- Beheert het vaklokaal, rekening houdend met veiligheids- en milieu-eisen;
- Begeleidt leerlingen bij de presentatie van hun eigen werk;
- Toetst de studievoortgang van leerlingen en neemt examens af.

9.5 THEORETISCHE DIMENSIE

De docent audiovisuele vormgeving:

- Volgt ontwikkelingen op het gebied van audiovisuele vormgeving, media-educatie en ICT;
- Volgt ontwikkelingen op het gebied van kunst, cultuur en media;
- Levert een bijdrage aan onderzoek naar functie en betekenis van audiovisuele vormgeving met name in pedagogisch en didactisch perspectief;
- Plaatst culturele ontwikkelingen, met name op het gebied van jeugd- en mediacultuur en multi-/interculturaliteit, in een maatschappelijk perspectief;
- Houdt cultuurhistorische, mediahistorische en kunstfilosofische kennis bij;
- Houdt mediapedagogische, onderwijskundige en didactische kennis bij.

9.6 MAATSCHAPPELIJKE DIMENSIE

De docent audiovisuele vormgeving:

- Draagt bij aan gemeenschappelijke en algemene vorming op intellectueel, cultureel en sociaal gebied, die als grondslag dient voor een verdere ontwikkeling van de persoonlijkheid, voor het zinvol functioneren als lid van de samenleving en voor een verantwoorde keuze van verdere scholing en van een beroep³;
- Onderhoudt een eigen kunstzinnig/cultureel netwerk en participeert in landelijke of regionale netwerken voor kunst, cultuur en media;
- Participeert in uitvoering van algemene vakoverstijgende onderwijstaken;
- Organiseert en neemt deel aan verschillende vormen van overleg, zowel binnen de school als met andere belanghebbenden, zoals ouders, toeleverende scholen, collegae van andere scholen en buitenschoolse instellingen;
- Adviseert het management van de school/instelling inzake audiovisuele media, ICT, kunst en cultuur;
- Signaleert eigen bij- en nascholingsbehoeften en neemt deel aan bij- en nascholing;
- Functioneert als 'ondernemer' in de buitenschoolse kunsteducatie, verkent potentiële werkvelden, vertaalt klantvragen in educatieve activiteiten/projecten, draagt bij aan de verwezenlijking ervan op inhoudelijk en zakelijk/organisatorisch gebied.

---

³ WRR, 1986

9.7 ATTITUDE

De houding van de docent wordt gekenmerkt door een gedrevenheid om zijn betrokkenheid bij en zijn inspiratie door de kunst over te brengen aan en te delen met anderen, de leerlingen, de studenten of de deelnemers.

9.8 STARTKWALIFICATIES VAN DE DOCENT AUDIOVISUELE VORMGEVING

9.8.1 Professioneel artistieke kennis, vaardigheden en houdingen

Kunsttheoretische kennis

De beginnende docent:

- Heeft inzicht in kernconcepten, structuren en werkwijzen van de audiovisuele vormgeving en communicatie en de historische en sociaal-maatschappelijke achtergronden daarvan en kan deze relateren aan andere kunsten;
- Heeft een brede kennis van de actuele ontwikkelingen binnen de kunsten, nationaal en internationaal, in het bijzonder binnen de audiovisuele vormgeving en media-educatie;
- Is bekend met opvattingen over de uiteenlopende wijzen waarop audiovisuele producties beschouwd kunnen worden;
- Heeft brede kennis van informatiebronnen, nationaal en internationaal, op het gebied van de kunsten in het algemeen en de audiovisuele vormgeving en media-educatie in het bijzonder.

Artistieke vaardigheden op uitvoerend niveau

De beginnende docent:

- Beschikt over een goed ontwikkeld vermogen om verhalend en beeldend te denken en te werken;
- Is in staat de eigen waarnemingen, indrukken en emoties in artistieke ideeën te transformeren;
- Weet de eigen artistieke ideeën en eigen artistieke visie met behulp van audiovisuele middelen in producties uit te werken;
- Heeft kennis van de verschillende audiovisuele werkvelden als film, televisie, audio en digitale media;
- Heeft kennis van de verschillende relevante technieken en kan deze gebruiken;

- Bezit reflectieve vaardigheden om zich op het gebied van de audiovisuele vormgeving verder te kunnen ontwikkelen;
- Weet het eigen werk te relateren aan dat van andere av-makers en av-docenten.

Artistieke attitude

De beginnende docent:

- Heeft een begin gemaakt met het ontwikkelen van een eigen artistieke visie;
- Heeft de behoefte en de ambitie om zelf op uitvoerend niveau actief te zijn op het gebied van de audiovisuele vormgeving;
- Heeft een grote culturele en mediagerichte belangstelling.

9.8.2 Vakinhoudelijke en vakdidactische kennis, vaardigheden en houdingen, vakoverstijging/vakkenintegratie

De beginnende docent heeft kennis, vaardigheden en houdingen om al dan niet in teamverband onderwijscurricula en educatieve projecten op het gebied van de audiovisuele vormgeving en media-educatie en van de kunst in het algemeen te initiëren, te ontwerpen, uit te voeren en te evalueren in verschillende onderwijssectoren.

De beginnende docent:

- Is in staat om een pedagogische en didactische visie te hanteren op onderwijs in de audiovisuele vormgeving in het bijzonder en op kunst en cultuur in het algemeen;
- Kan een bijdrage leveren aan onderzoek naar functie en betekenis van audiovisuele vormgeving, met name in pedagogisch en didactisch perspectief;
- Heeft kennis van de kerndoelen/eindtermen van vakken op het gebied van audiovisuele vormgeving en van de kunstvakken van de betreffende onderwijssector/-fase en kan die doelen betrekken in zijn eigen onderwijsprogramma.

De beginnende docent:

- Kan op grond van zijn kunsten mediapedagogische visie en vakinhoudelijke kennis een beargumenteerde keuze maken voor het gebruik van methodisch les-, onderwijs-, of werkmateriaal;
- Kan door de wijze van omgaan met audiovisuele vormgeving de materiële en immateriële leeromgeving zo inrichten dat interesse bij leerlingen in audiovisuele vormgeving wordt gestimuleerd en verdiept.

De beginnende docent bezit de noodzakelijke kennis en vaardigheden om leerlingen te onderwijzen en te begeleiden bij:

- Het ontwikkelen en/of verwerken van verbeeldende en narratieve problemen;
- Het audiovisuele werkproces;
- De keuze en het gebruik van audiovisuele middelen;
- Het kritisch beschouwen van de eigen producties;
- Het kritisch beschouwen van audiovisuele producties;

De beginnende docent:

- Bezit kennis en vaardigheden om te onderwijzen in het maatschappelijk functioneren van kunst in cultuur- en mediahistorische context;
- Heeft inzicht in de samenhang tussen de diverse kunstdisciplines en kan deze samenhang in zijn onderwijs concretiseren;
- Kan leerlingen adviseren en begeleiden bij culturele activiteiten (kunstmentoraat);
- Bezit kennis om leerlingen te informeren over studies en beroepen waarin kunst, cultuur en media een rol spelen.

De beginnende docent is in staat:

- Om valide en betrouwbare instrumenten ten behoeve van proces- en productevaluaties (toetsing, examinering en afsluiting) met betrekking tot zowel praktijkwerkstukken als theorie/beschouwing samen te stellen, af te nemen en de resultaten ervan te interpreteren;
- Om bij evaluaties vakoverstijgende en algemene onderwijsdoelen te betrekken.

9.8.3 Algemene (pedagogische, didactische en onderwijskundige kennis, vaardigheden en houdingen

Pedagogische kennis en vaardigheden

De beginnende docent:

- Heeft inzicht in de relaties tussen onderwijs, vorming en opvoeding binnen een sociaal-culturele en mediacontext;
- Is in staat een actieve, zo zelfstandig mogelijke lerende leerling centraal te stellen;
- Kan een veilig en stimulerend pedagogisch klimaat creëren;

- Heeft inzicht in verschillen tussen leerlingen wat betreft sekse, cultuur, sociaal-economische achtergrond, ontwikkelingspsychologie, houdt rekening met deze verschillen en gebruikt ze in positieve zin;
- Bezit voldoende kennis en vaardigheden om sociaal-pedagogische of leer- en gedragsproblemen te signaleren en weet wanneer de hulp van externe deskundigheid ingeroepen moet worden.

Algemene onderwijskundige en didactische kennis en vaardigheden

De beginnende docent:

- Heeft kennis van algemene en vakoverstijgende onderwijsdoelen voor de verschillende onderwijssectoren;
- Heeft algemene didactische en onderwijskundige kennis en vaardigheden op het gebied van onderwijsdoelen, leerinhouden selecteren en ordenen, leeractiviteiten, mediagebruik, werkvormen, groepeeringsvormen, leeromgevingen en zelfstandig leren, studievaardigheden, groepsdynamische processen, effectief onderwijs, beroepsgerichtheid en praktijkleren, proces- en productevaluatie;
- Heeft kennis van de Nederlandse educatieve binnenschoolse en buitenschoolse structuren;
- Bezit kennis en vaardigheden om met collegiale hulp intercultureel onderwijs in zijn onderwijs te integreren;
- Bezit gevorderde ICT-vaardigheden en kan deze vaardigheden bij het ontwerpen, uitvoeren en evalueren van zijn onderwijs inzetten.

Kennis, vaardigheden en houdingen om te functioneren in (school)team en (school)organisatie

De beginnende docent:

- Is in staat zijn kunsten mediapedagogische visie en de daaruit voortvloeiende keuzes te verantwoorden in het kader van de waarden en identiteitsuitspraken, die gelden binnen de school/instelling waar hij werkzaam is;
- Is in staat tot constructief overleg met collegae en kan in teamverband uitvoering geven aan de verzorging van vakoverstijgend onderwijs;
- Kan collegiale ondersteuning accepteren en geven;
- Kan op constructieve wijze participeren in de uitvoering van algemene vakoverstijgende onderwijstaken en in de ontwikkeling van de school als lerende arbeidsorganisatie;

- Kan bijdragen aan het systeem van kwaliteitszorg dat binnen de school of instelling geldt.

Kennis, vaardigheden en houdingen ten aanzien van relaties tussen onderwijs en maatschappij; relaties met buitenschoolse instellingen en groepen

De beginnende docent:

- Is in staat te communiceren met ouders/verzorgers/(jong)volwassenen;
- Is in staat contacten buiten school te leggen en te onderhouden voor de uitvoering van vak-(overstijgende) zaken;
- Is bereid en in staat om een eigen kunstzinnig/cultureel netwerk te onderhouden en/of te participeren in landelijke en/of regionale en plaatselijke netwerken van kunst, cultuur en media;
- heeft kennis, vaardigheden en houdingen op het gebied van ondernemerschap in de kunsten media-educatie: kennis en kennisverwerving van potentiële werkvelden en klanten, klantgerichte houding, kan klantvragen vertalen naar educatieve activiteiten en deze activiteiten plannen, begroten en zorgen dat er publiciteit aan wordt gegeven.

9.8.4 Vernieuwingsgerichte kennis, vaardigheden en houdingen/doorgroeicompententie

Vernieuwingsgerichte houding en vaardigheden

De beginnende docent:

- Kan actuele inhoudelijke ontwikkelingen in de kunst en in het eigen vakgebied onderzoeken en toepassen in onderwijspraktijk;
- Kan culturele ontwikkelingen met name op het gebied van jeugd- en mediacultuur en multi/interculturaliteit in een maatschappelijk perspectief plaatsen en relateren aan het eigen vakgebied;
- Kan individueel of met collegae bijdragen aan adoptie en implementatie van onderwijsvernieuwingen.

Doorgroeicompententie

De beginnende docent:

- Beschikt over een reflectieve houding ten aanzien van de eigen onderwijspraktijk en is in staat tot zelfevaluatie;
- Kan nascholingsvragen formuleren en is bereid tot deelnemen aan nascholing;

– Is bereid de coördinatie van media-educatieve activiteiten in het onderwijs op zich te nemen of daaraan mede sturing te geven.

9.9 ONTWIKKELINGEN DOCENT AUDIOVISUELE VORMGEVING

Audiovisuele vormgeving is het vakgebied waarbij alle mogelijkheden van beeld en geluid worden gebruikt om verhalen te vertellen en waar onderzocht wordt hoe audiovisuele verhalen in elkaar zitten. Het begrip 'verhaal' is in dit kader breed opgevat: het heeft betrekking op alle mogelijke fictie- en non-fictie-genres die in audiovisuele communicatie te onderscheiden zijn.

Audiovisuele communicatie is de afgelopen decennia steeds belangrijker geworden. In de loop van deze eeuw zijn talloze toepassingsmogelijkheden van film, radio, televisie, video, computer en cd-apparatuur binnen bereik gekomen. In feite is ook ICT (informatie- en communicatietechnologie) een voortdurend veranderend pakket audiovisuele media. Jongeren zijn over het algemeen dol op deze media en besteden er veel tijd aan.

Gezien deze ontwikkelingen is het opmerkelijk dat een vak als audiovisuele vormgeving nog maar zo kort bestaat en zo'n marginale positie inneemt in het onderwijs. Een aantal factoren heeft vernieuwing op dit punt belemmerd. De initiatieven daartoe waren vaak onvoldoende breed en samenhangend en stuitten op de gebruikelijke weerstanden tegen ingrijpende vernieuwingen in het onderwijs. Bovendien waren er onduidelijkheden over de afbakening van het vak en praktische bezwaren zoals de bekostiging (audiovisuele apparatuur is duur) en wet- en regelgeving.

Sinds de jaren zestig/zeventig zijn diverse pogingen ondernomen om 'audiovisuele vorming' in onderwijscurricula op te nemen. Audiovisuele vorming was de Nederlandse benaming voor wat internationaal werd aangeduid als 'media-education', later steeds vaker vertaald als 'media-educatie'. De belangrijkste doelstelling van media-educatie/audiovisuele vorming is door de jaren heen dezelfde gebleven, namelijk kundig en kritisch mediagebruik te bevorderen.

De ontwikkeling van 'audiovisuele vorming' naar 'audiovisuele vormgeving' impliceert een beperking, waarbij het accent wordt gelegd op het beeldende in het omgaan met audiovisuele media. Op zichzelf is die nadruk op het visuele terecht, als tegenhanger van de grote aandacht in het onderwijs voor tekst en taal. Het gevaar van een te eenzijdige benadering van audiovisuele media vanuit de beeldende disciplines is dat daarmee de complexiteit van deze media onvoldoende uit de verf komt. Juist de

interactie tussen beeld en tekst, dat wat we zien en dat wat we horen/lezen vertegenwoordigt immers de kracht van audiovisuele media. Het gegeven dat veel mediaproducties deze mogelijkheden onvoldoende benutten doet daar niets aan af. Toch is de introductie van het vak audiovisuele vormgeving een flinke stap in de goede richting. Met dit vak als 'uitvalsbasis' zou de aandacht voor kwalitatieve aspecten in de omgang met audiovisuele media ook in andere vakken een impuls kunnen krijgen.

Naar aanleiding van de introductie van ICT in het onderwijs, kwam de Raad voor Cultuur eind 1996 met een advies *Media-educatie*⁴. Daarin wordt media-educatie niet als afzonderlijk schoolvak beschouwd, maar als een verzamelnaam voor kennis en vaardigheden die via de kerndoelen integraal in het hele onderwijscurriculum ingevoegd zouden moeten worden. De Raad omschrijft media-educatie als kennis en vaardigheden die betrekking hebben op de perceptie en selectie van media, processen van betekenisgeving, toetsing aan de persoonlijke ervaring, reflectie, en als resultaat daarvan het "handelingsbekwaam en kritisch omgaan met media" (p.2). De Raad acht de kerndoelen voor audiovisuele vormgeving een geschikt uitgangspunt voor media-educatie, maar noemt ook kerndoelen media-educatie voor veel andere vakgebieden. In die visie is audiovisuele vormgeving binnen de kunstvakken een belangrijk startpunt, maar zouden aspecten van media-educatie ook in andere vakken een plaats moeten krijgen.

Voor media-educatie als integraal, vakkendoorsnijdend aandachtspunt is nog een lange weg te gaan. Na recente aanpassingen vertoont ons regulier onderwijs nog alle sporen van de moeizame worsteling om audiovisuele vormgeving (als beginpunt) te positioneren. Voor de basisvorming is in de herziene kerndoelen voor de beeldende vakken sprake van "een bewuster incorporeren van de kwaliteiten van av (bewegend beeld, beeld plus geluid, etc.)". In het concept examenprogramma vbo\mavo beeldende vakken zijn eindtermen veelal voor de afzonderlijke vakken toegelicht. Dit geldt ook voor audiovisuele vormgeving waarbij vaak toevoegingen zijn gegeven omdat specifieke aspecten een rol spelen, zoals beweging, kadrering en geluid en omdat het werkproces vaak een groepsproces is, waarbij verschillende taken als scenario, regie, camera en geluid kunnen zijn verdeeld. Voor de tweede fase van het voortgezet onderwijs ligt het weer anders: audiovisuele vormgeving is daar om pragmatische redenen ondergebracht bij de beeldende vakken.

---

⁴ Raad voor Cultuur, december 1996, *Advies Media-educatie*, Den Haag.

Gezien de ontwikkelingen op dit gebied zal er in de toekomst behoefte zijn aan specifieke docenten av. Vanuit dit perspectief is het beroepsprofiel docent audiovisuele vormgeving volgens dezelfde uitgangspunten als voor de overige beroepsprofielen docenten kunstvakken opgesteld.

Geraadpleegde literatuur voor profielen en startkwalificaties

Adviesgroep Beeldende Vorming PmL (1998). *Handreikingen voor instellingscurricula tweedegraads opleidingen: Advies Beeldende Vorming*. Den Haag.

Berghe, A.F. M. van den & Vernooy-Gerritsen, M., (1998). *ICT-basisvaardigheden van docenten en schoolleiders in het primair en voortgezet onderwijs* (versie 6) Utrecht.

Bartelink, D., (1993). *Beroepsvereisten van een eerstegraads leraar tekenen*. Vakgroep Onderwijskunde, Katholieke Universiteit Nijmegen.

Commissie Muzikale Vorming (1991). *Eindrapport*. Rijswijk/Zoetermeer.

Haanstra, F., (1997). *Onderwijsvernieuwing in de kunstvakken. Een probleemanalyse van de ontwikkelingen in het voortgezet onderwijs*. SCO-Kohnstamm Instituut, Amsterdam.

Hogeschool Helicon (1998). *Beroepsprofiel euritmieleerkracht aan een Vrije School*.

Hoorn, M. van, Haanstra, F. en Groot, B. de (1998). *Inventarisatie onderzoek 'Cultuur en School' deel 2: Cultuureducatie op basisscholen en voor voortgezet onderwijs*. LOKV, Utrecht.

Inspectie kunstzinnige vorming en amateurkunst (1997). *Erkenningenregeling eerstelijns*. Utrecht.

Jong, U. de, Van Leeuwen, M., Roeleveld, J. & Webbink, D. (1998) *Deelname aan Hoger Onderwijs. Deel 2. Studiekeuze, studiedeelname en sociaal milieu*. SCO-Kohnstamm Instituut, SEO, Amsterdam.

KPMG, (1994). *Functiewaarderingsonderzoek in de sector kunstzinnige vorming*.

Kunstweb (1998). *De wereld van de kunstmagneet, een wereld van verschil. Verslag experiment kunstmagneet*, Kunstweb, Amsterdam.

Ministerie van OCenW, (1996). *Cultuur en School.*, Sdu, Den Haag.

Ministerie van OCenW, (1996). *Pantser of ruggengraat: Cultuurnota 1997-2000.*
Sdu, Den Haag.

Ministerie van OCenW, (1998). *Kerdoelen basisvorming.* Sdu, Den Haag.

Netwerk Kunstvakdocentenopleidingen van de HBO-Raad, (1998). *Uitwerking startkwalificaties docenten kunstvakken.*

Ontwikkelgroep CINOP/VSLPC, (1997). *Concept startbekwaamheden leraar secundair onderwijs.*

Ontwikkelgroep SLO/VSLPC, (1997). *Startbekwaamheden leraar primair onderwijs.*
APS, Utrecht.

Procesmanagement lerarenopleidingen (1998). *Handreikingen voor instellingscurricula tweedegraads opleidingen: Advies Informatie en communicatie technologie.* Den Haag.

Procesmanagement lerarenopleidingen (1998). *Gemeenschappelijk curriculum PABO,*
Den Haag.

Raad voor cultuur, (1996). *Advies media-educatie.* 's-Gravenhage.

Saraber, L (1998). *De smaak van meer; Succesfactoren in multiculturele kunsteducatie.* Katernen Kunsteducatie. LOKV, Utrecht.

Schrijnen-van Gastel, A., (1998). *Attitude; Eindtermen Dansdocentenopleidingen.*
Rotterdam.

Stenvers, M., (1991). *Dans in samenhang: 5 benaderingen van danseducatie.* LOKV,
Utrecht.

Theater & Educatie, nr. 3/1 jaargang 4 & 5, 1998/1999.

Vier Grote Steden Kunsteducatie, (1998). *De docent kunsteducatie in de grote stad*.

VSNU, (1997). *Kwaliteitsbeoordeling onderwijs en onderzoek*. Universitaire lerarenopleidingen, Utrecht.

VSLPC/CIBB, (1995). *Beroepsprofiel leraar secundair onderwijs, Basisdocument*. Utrecht.

Weerden, J. van & N. Veldhuijzen (1995). *Balans van het muziekonderwijs aan het einde van de basisschool*. PPON-reeks nr. 7, Cito, Arnhem.

Werkgroep OBK (1997) *Passpoort OBK (Overleg Beeldende Kunstonderwijs)*, Tilburg.

WRR (Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid), (1986). *Basisvorming in het onderwijs*. Rapporten aan de regering 27. 's-Gravenhage.

Referenten

De volgende personen of organisaties zijn geconsulteerd. In een aantal gevallen is sprake geweest van meerdere gesprekken. Sommige referenten hebben aan consultaties van verschillende samenstelling deelgenomen.

Vera Bergman, LOKV

Evert Bisschop Boele, KC Den Haag, Conservatorium Hanzehogeschool

J. S. ten Brinke en mevr. A.A.M.M. de Bekker-Ketelaars, VELON

Max de Boer, VLS

Jeroen Chabot, HReNO

Monique Cornelissen, Landelijk Centrum Amateurdans

Gerrit Dinsbach, SLO

Antoine Gerrits, KPC

Piet Hagenaars, Fontys Hogescholen

Batist Hogrefe, Hogeschool Helicon, opl. Docent dans/euritmie

Paul van Engelen, HKU

Jan de Kuiper, LOKV

Gerard Lammers, HKU

Gusta Lebbink, Inspectie kunstzinnige vorming en amateurkunst

Jan van Muilekom, VKV

Netwerk docentenopleidingen kunstvakken van HBO Raad

Ab Sandbrink, HKA en CHK

Annelies Schrijnen-van Gastel, Rotterdamse Dansacademie, HMTR

School voor kunsteducatie HKU,

Karin Sorbi, Inspectie kunstzinnige vorming en amateurkunst

Marieke Stenvers, AHK

Paul de Vries, HKU en Centrum voor de kunsten, Utrecht

Kiek Wishaupt, Toneelacademie Maastricht

Willebrord de Winter, AHK